

Zwölfter Jahresbericht

des

Königlichen Katholischen Gymnasiums zu Ostrowo,

womit zu der

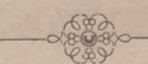
am 24. und 25. September 1857. stattfindenden

öffentlichen Prüfung und Schlußfeierlichkeit

ergebenst einladet

Dr. **Robert Enger,**

Director.

DWUNASTE SPRAWOZDANIE

KRÓLEWSKIEGO KATOLICKIEGO GIMNAZJUM W OSTROWIE,

którem na

POPIS PUBLICZNY UCZNIÓW

mający się odbyć dnia 24. i 25. Września 1857. r.

najuprzejmiej zaprasza

Dr. **Robert Enger,**

Dyrektor.

Aeschylia }
Schulnachrichten } vom Director.

Druck von Theodor Hoffmann in Ostrowo.

Carminis quod in Aeschyli Choephoris legitur inde a vs. 579 primam stropham liber Mediceus in hunc modum exhibet scriptam:

Πολλὰ μὲν γὰρ τρέφει
δεινὰ καὶ δειμάτων ἄχη,
πόντιαί τ' ἀγκάλαι κνωδάλων
ἀνταίων βροτοῖσι
πλάθουσι βλαστοῦσι καὶ πεδαίχμιοι
λαμπάδες πεδάμαροι
πτηνά τε καὶ πεδοβά
μονα· κἀνεμοέντων
αἰγίδων φράσαι κότον.

Primo versu *γάρ* **quum esset corruptum, in** *γ' ἀήρ* **mutatum est a Turnebo et Victorio, quam illi scripturam confirmatam putabant scholiastae auctoritate, cuius haec est adnotatio primo versui adscripta:** *πολλὰ τίκτει ὁ ἀὴρ ἐκ τῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος πτηνὰ καὶ ἑρπετά· εἰσὶ γὰρ ὄφεις ἐξ ἀέρος πίπτοντες.* **Quo quidem scholio in errorem esse inductum Turnebum omnes interpretes fugit praeter novissimum editorem Albertum de Jongh, qui scholion illud ad versum 583 esse referendum perspexit. Explicantur enim verba** *βλαστοῦσι καὶ πεδαίχμιοι λαμπάδες πεδάμαροι πτηνά τε καὶ πεδοβάμονα,* **quae ita ille grammaticus interpretatur, ut** *λαμπάδας πεδαιχμίους* **aëra solis lumine collustratum dici**

existimet, qui βλαστεῖ h. e. τίκτει, πτηνά τε καὶ πεδοβάμονα, volucres et serpentes. Id ita esse ipse grammaticus docet, qui fere easdem explicationes ad singula illa verba repetat: (βλαστοῦσι) γεννῶσι καὶ αὔξουσι, deinde αἱ μεταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ λαμπάδες, τοῦτ' ἔστιν, ὁ ὑπὸ ἡλίου φωτιζόμενος ἀήρ et λαμπάδες: αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου αἱ καθημεριναί. Itaque γάρ illud quod exstat in libris et manu scriptis et ab Aldo et Robortello editis quum Turnebus, qui ipse se et scholiorum auxilio et sententiarum ratione habita non pauca testetur restituisse et persanasse, perperam intellectis quibus utebatur scholiis Robortellianis in γ' ἀήρ mutavisset, scripturam illam tam ineptam quam auctoritate destitutam et Victorius et proximi editores receperunt, donec iudicio aliquanto acriore praeditus γαῖα esse reponendum Heathius intellexit, quod emendate γᾶ scripserunt Schuetzius et Porsonus, quos secuti sunt recentiores.

Idem Heathius proximo versu καί delevit; ἄχη vero quum Godofredus Hermannus in ἄγη esse convertendum existimavisset, δεινὰ δειματοῦν δάκη Schuetzius proposuisset, δειμάτων δάκη Martinus probante Hartungio, G. Hermannus in editione ἄχη restituendum censuit. Recte, nam δειμάτων ἄχη sunt dolores quos monstra terribilia hominibus incutiunt, ut monstrorum mala gignere poëtice dicatur terra, quae monstra noxia gignat, idque aptius esse dictum quam δεινὰ δείματα apparebit reputanti non de eo hic esse sermonem, quod hominem terreat, sed de eo quod perniciosum homini existat.

Versibus 582. 583, quos vitiosos esse et metrum argueret et sententia, recte videtur Hermannus βροτοῖσι in βρύουσι mutavisse, βλαστοῦσι autem, quod nihil esse videretur, nisi adscripta alia lectio, delevisse. — Proximi versus mirum in modum interpretes vexabant. Ac πεδαίχμιοι quidem, quod in πεδαιχμίῳ olim mutandum putavit Hermannus, tuetur in editione, dici enim quae sunt inter coelum et terram. At postquam poeta et terram et mare periculosa gignere monstra commemoravit, iam etiam ex aëre impendere pericula adiungit, eoque minus ferri illud πεδαίχμιοι potest, quod etiam alterum adiectivum, πεδάοροι, ita enim recte emendavit Stanleius, ad λαμπάδες vocabulum adiectum est. Πεδαίχμιοι autem an πεδαιχμίῳ scribamus, ex sententiae ratione est diiudicandum, utrumque enim potest quod vetus ille codex praebuit ΠΕΔΑΙΧΜΙΟΙ significare, ut καὶ πεδαιχμίῳ, vel potius κἀν πεδαιχμίῳ sine dubio praeferendum sit.

Postremos versus quum ita Hermannus Opusc. I. p. 114 correxisset πτανὰ δὲ καὶ πεδοβάμον' ἀπ' ἀνεμοέντων αἰγίδων φράσαι κότον, ut καί non esset copula, sed ad verbum pertineret, eorumque verborum sententiam Wellauerus se capere non posse professus esset, miramque quandam Bambergerus protulisset explicationem hanc, ut pedestria vi procellarum in altum sublata et tamquam alata facta dicerentur: hanc eandem emendationem iterum proferendam curavit Aeschyli Hermanniani editor explicatione addita nulla. Verum utut intellegi haec verba voluit Hermannus, ab Aeschylo non esse talia profecta manifestum vitium arguit ἀνεμοέντων αἰγίδων. Quamvis enim dicat Hermannus masculina forma ἀνεμοέντων neminem debere suspectum habere, quam sententiam etiam alii sunt amplexi, tamen quum neque metro possit, neque sono suaviore aliave causa talis licentia excusari, non suspectam hic, sed barbaram habere masculinam formam debemus. Nam aliquanto rectius idem Hermannus ad Agam. vs. 540 indulserunt, inquit, talia sibi poetae vel metri vel suavioris soni causa. Nisi hic ὄμβροι animo poetae obversatum, quamquam ne id quidem satis recte. Nam neque metri ratio tantum valere, neque soni suavioris debebat, ut barbare loquerentur poetae, illud recte est dictum, ὄμβροι animo poetae esse obversatum, quamquam gravissimum est omissum. Loquitur enim praeco, quod hominum genus orationis neglegentia quadam in narrationibus utitur, veluti ipso illo loco

ἐξ οὐρανοῦ γὰρ κἀπὸ γῆς λειμωνίας
δρόσοι κατεψέκαζον, ἔμπεδον σίνος
ἐσθημάτων, τιθέντες ἔνθηρον τρίχα

κατεψέκαζον etsi tantum ἐξ οὐρανοῦ verbis convenit, neglegenter praeco etiam ad ἀπο γῆς verba rettulit. Quaesita igitur est haec orationis neglegentia, nostro autem loco ἀνεμοέντων αἰγίδων nulla ratione excusari potest. Recte praeterea Bambergerus ut masculinum ἀνεμοέντων possit defendi, tamen Blomfieldii correctionem ἀνεμόεντ' ἂν valde esse probabilem censet, neque enim scholiastam audiendum φράσαι vocem ἐννόησον explicantem, sed πτανὰ ἀνεμόεντ' ἂν αἰγίδων κότον φράσαι eodem modo esse dictum quo Agam. vs. 352 Διὸς πλαγὰν ἔχουσιν εἰπεῖν. Difficultatem tamen movet καί particula in κἀνεμόεντα, quam non removit Hartungius qui vertit: „hoch aus den Lüften fahren glutrothe Himmelsfackeln her. Fliegendes, Kriechendes, Schreitendes giebt es: in Wettern rast der Windsbraut arger Grimm.“ Ita enim magna existit orationis per-

versitas, quum iterum et alieno loco commemorentur quae *πολλὰ γᾶ τρέφει δεινα δειμάτων ἄχη*. Neque *λαμπάδες* aut solem possunt significare, qui non obest, sed prodest, aut signa coelestia, quae non sunt *ἐν πεδαιχμίῳ*, inter coelum et terram, sed fulgura, quod ut ita intellegatur addit poeta et avibus et animalibus perniciosas procellas, quae cum tempestate sunt coniunctae. Quod si verum est, illud *καί* neque copula esse, neque significare etiam potest, totusque locus ita emendandus videtur:

πλαθοῦσι κἂν πεδαιχμίῳ
λαμπάδες πεδάοροι,
πτανά τε γαπεδοβάμονά τ' ἀνεμόεντ' ἂν
αἰγίδων φράσαι κότον.

h. e. nascuntur etiam inter coelum et terram fulgura aëria, volucresque et terrestres animantes procellarum iram narraverint. Non est igitur cogitandum de tali sententia qualem hic invenire sibi visus est O. Muellerus in Zimmermanni diariis a. 1836. p. 34 „Die Vorstellung des Dichters steigt von den fabelhaften Schrecknissen in der Erde, d. h. hauptsächlich in der Unterwelt, und in der Tiefe des Meers, empor zu den geflügelten und vierfüssigen Unthieren, welche zwischen Erd' und Himmel die Lichter des Tages (*πεδαίχμιοι λαμπάδες πεδάμεροι*) wachsen lassen, und noch weiter aufwärts zu den vom Himmel kommenden Wirbelwinden und dergleichen Erscheinungen.“ Sed simplicissimam apteque enunciatam habemus sententiam, qua ex terra, ex mari, ex aëre pericula hominibus imminere ostenditur. Mare, terram, aëra etiam Euripides, quamquam alia ratione, componit in Aeoli fragmento 27. editionis Naukianae:

ἦ βραχύ τοι σθένος ἀνέρος· ἀλλὰ
ποικιλίᾳ πραπίδων
δεινὰ μὲν φῦλα πόντου
χθονίων τ' ἀερίων τε
δάμναται παιδευμάτων.

Huius strophae antistropha in libro Mediceo exstat haec:

ἀλλ' ὑπέρτολμον ἀν-
δρὸς φρόνημα τίς λέγοι
καὶ γυναικῶν φρεσσὶν τλημόνων καὶ
παντόλμους
ἔρωτας ἄταισι συννόμους βροτῶν

ξυζύγους δ' ὁμαυλίας
θηλυκράτης ἀπέρωτος ἔρως παρανικᾷ
κνωδάλων τε καὶ βροτῶν.

Elegantissima est Hermanni emendatio, qui quum neque τίς λέγοι satis esset usitatum, neque φρεσίν sanum, utrique incommodo ut occurreret, τίς λόγῳ -- φράσει edidit. Idem καί quod post τλημόνων libri habent, delendum esse non minus sententia quam metro arguente intellexit; quod vero παντόλμους in παντόλμοις convertit, ut errore felici, ut ait, scriptum est in libro Guelferbytano, deinde συζύγους θ' ὁμαυλίας cum Victorio scripsit, idque cum praecedentibus coniunxit, denique totum hunc locum sic constituit:

ἀλλ' ὑπέρτολμον ἀν-
δρὸς φρόνημα τίς λόγῳ
καὶ γυναικῶν φράσει
τλημόνων παντόλμοις
ἔρωτας ἄταισι συννόμους βροτῶν
συζύγους θ' ὁμαυλίας;

id probari nullo modo potest. Nam maioribus quam quae a ferarum immanitate tempestatumque vi proficiscantur calamitatibus hominum genus affligi et virorum audacia et mulierum amoribus quis est quin neget? σύζυγοι ὁμαυλίαι autem quo iure tamquam tertia summa pernicies accedant non apparet, quae si connubia sunt, saluti potius generi humano constituta crederes, sin ὁμοκοιτίαι, ut recte scholiasta explicat, nihil mali in eo inesse potest, quod est secundum naturam. Postremos vero duos versus, quod παρανικᾶν mirum esset vocabulum, ita emendatos edidit Hermannus:

θηλυκρατὴς ἀπέρωτος ἔρως πάρα νείκῃ
κνωδάλων τε καὶ βροτῶν,

et de vocabulo νείκη ad Agam. vs. 1338,, Libri, inquit, νίκης. Recte Heathius νείκης, quod vocabulum Suidas atque Etym. M. p. 276, 3 φιλονεικία interpretantur. Neque dubia vox videri debebat Blomfieldio, quum Etymologicum diserte doceat ex νεῖκος factam cum diphthongo scribi.“ Itaque νείκη quid sit apparet, quid vero πάρα hic significet, deinde κνωδάλων τε καὶ βροτῶν num ἔρως dicatur an νείκη, et si posterius, quomodo τε καί sit explicandum, quum νείκη κνωδάλων καὶ βροτῶν requiratur, denique quomodo haec sententia coniuncta sit cum iis quae antea sunt dicta, de omnibus his nihil

dicit Hermannus, neque ego haec expedio. Omnino mirabilia sunt quae in his verbis inesse interpretes sibi persuaserunt, veluti Droysenius qui vertit:

Aber wer nennt des Mann's freche Stirn mit Namen je,
Wer die scheulose Wuth je des Weib's,
Dies allfrechste, lüstre Lustbuhlen,
Den Menschen alles Jammers Kost!
Solcher Ehe, solchen Paars
Weibergeherrschtes, verworfenes Lieben erreicht nichts
Ungeheures, Menschliches!

cuius sententiae, si sententia haec est, ne vestigium quidem in Aeschyli verbis invenias. Etiam Franzius, ceterum elegantis vir iudicii, voces inanes fundit quum vertit:

Aber wer nennt des Manns kühnen Sinn mit Namen je?
wer der scheulosen wagmüth'gen Frau'n
Liebesglut,
dem vielen Unheil der Menschen zugesellt?
Selbst des Ehebund's Verein
kämpfet das Weib mit entsetzlicher Liebe danieder,
unter Menschen und Gewild!

Ne Schuetzii quidem industria quidquam proficitur, qui βοτῶν scriptura ex Robortelli editione revocata quidquid supererat offensionis sustulisse sibi videtur: „Sed omnium istorum quae enarraverat vim et violentiam audaciam virorum et mulierum quidlibet audentium superare aliquis dixerit; infelicesque amores mortalium flagitiis coniunctos. Certe ferarum et pecudum connubia, furiasque ex illis vincit amor immanis muliebrem animum domans,“ aut Hartungii vertentis:

Doch den tollkühnen Hochmuth des Mann's wer schildert ihn?
Und des Weib's, wenn es scheulos gebahrt, verwegne
Buhlschaften, die Hand in Hand mit Sünden gehn!
Selbst die Brunst, den Paarungstrieb
Rohen Gethieres und Viehes beschämt eines Weibes
Ganz verbuhlte Leidenschaft.

Et primum quidem hic tollendus est ille error quo seducti interpretes malis reliquis omnibus arbitrati sunt opponi mulieres tamquam summum malum, quam sententiam quum saepius Euripides usurpavit, tum Menander (IV. 214) πολλῶν κατὰ γῆν καὶ

κατὰ θάλατταν θηρίων ὄντων μέγιστόν ἐστι θηρίον γυνή. Quod si voluisset poeta, non dixisset *ὑπέρτολμον ἀνδρὸς φρόνημα καὶ γυναικῶν παντόλμους ἔρωτας.* Neque vera est Alberti de Jongh opinatio, qui *ἀνδρός* vocabulo non sexum significari credat, ut opponatur mox *γυναικῶν,* sed genus humanum, in quo deinceps muliebris audacia maxime significetur. Hoc dicit poeta, quum alia multa obsint hominibus, tum nullam esse tam detestabilem pestem quae non homini ab homine nascatur, tum a virorum audacia, tum a feminarum cupiditatibus. Quo errore sublato multo etiam maior est eripiendus error eorum qui putant, putant vero quod sciam interpretes omnes, *γυναικῶν ἔρωτας* dici mulierum amores et cupiditates. Quod quam sit perversum ex iis apparet quae deinde poeta adiungit. Communem enim illam sententiam chorus deinde duobus feminarum nefariarum exemplis comprobat, ut denique ad Clytaemnestrae detestabile facinus perveniat. Et primo quidem loco Althaeae ponit exemplum Thestii filiae, quae combusto titione illo fatali Meleagrum filium necavit. Hanc igitur quinam amores ad facinus illud impulerunt? Scilicet Althaeae fratres interfecerat Meleager, quo facto illa irata caedem fratrum filii caede est ulta. Quid igitur? is poeta qui nil inepte molitur, qui quamvis furore divinoque impetu concitatus quidquid dicit cogitate dicit iudicioque expendit, is igitur poeta nihil esse mulierum amoribus et voluptatibus perniciosius Althaeae exemplo probabit fratrum caedem caede filii ulciscentis? Nimirum non amores sed cupiditates sunt *ἔρωτες*, iisque versibus

> *ἀλλ' ὑπέρτολμον ἀν-*
> *δρὸς φρόνημα τίς λόγῳ*
> *καὶ γυναικῶν φράσει*
> *τλαμόνων παντόλμους*
> *ἔρωτας ἄταισι συννόμους βροτῶν;*

illis quas prima stropha commemoraverat malis et virorum et mulierum audacia et cupiditates opponuntur. Sed quum hic non tam Aegisthi chorus rationem habeat quam Clytaemnestrae, commemorat ille quidem, quod sententiae ratio flagitabat, et virorum et feminarum audaciam, sed simplici virorum commemoratione contentus ad feminarum cupiditates pergit carmine adumbrandas. Deinde *ἔρωτας* dicit *βροτῶν ἄταισι συννόμους* propterea quod de iis animi cupiditatibus hic agit quae cum aliorum pernicie sunt coniunctae, ut neque Schuetzius recte vertat „amores mortalium flagitiis coniunctos,“ neque

Hartungius „die Hand in Hand mit Sünden gehn.“ Iam proximorum versuum sententia obscura esse non potest, certumque videtur Aeschylum non συζύγους δ' ὁμαυλίας dedisse, sed συζύγου δ' ὁμαυλίας, quod mutatum est a librariis qui aut adiectivi formam posterioribus usitatam censerent restituendam, aut accusativum requirerent, ne παρανικᾷ obiecto suo careret. Illis enim verbis

συζύγου δ' ὁμαυλίας
θηλυκρατὴς ἀπέρωτος ἔρως παρανικᾷ
κνωδάλων τε καὶ βροτῶν

poeta a cupiditate quam in universum tetigerat, ad singularem quandam cupiditatem ascendit, ad concubitus libidinem effrenatam. Et ut illam Althaeae exemplo comprobaverat, sic libidine stimulata mulier quid audeat et Scyllae, ut videtur, et Clytaemnestrae exemplo docet. Iam singulorum vis verborum perspicitur, nam ἔρωτας quum posuisset, eodem vocabulo ἔρως ad libidinem significandam utitur, qui ἀπέρωτος dicitur vocabulo ab Aeschylo formato, ut ἀπέρωτος ἔρως eodem modo sit dictum, quo γάμος ἄγαμος, νόμος ἄνομος alia dicuntur; θηλυκρατής denique addit poeta, quia iam non de viris, sed de feminis loquitur, quarum libido multo quam virorum vehementior omnia superat, παρανικᾷ. Duplex autem genitivus ἔρως vocabulo est adiunctus, et obiecti quem dicunt, συζύγου ὁμαυλίας, et subiecti, κνωδάλων τε καὶ βροτῶν, tam ferarum quam hominum, quod propterea additum, quod etiam in bestiis feminarum vehementiores quam marium sunt commiscendorum corporum libidines, quae quum a natura sint feminis tributae, hominis est, vi rationis eas coercere. Itaque hic est sententiarum ordo, ut quum multa sint et animalia et inanima hominibus perniciosa, plurimum tamen obesse homo homini dicatur cupiditatibus concitatus, nihil autem non audere feminam stimulatam libidine, quam vehementissimam ut bestiarum, ita hominum feminis tribuit natura.

Accedimus ad alteram stropham, quam ut est in libro Mediceo scripta, infra exhibuimus:

ἴστω δ', ὅστις οὐχ ὑπόπτερος
φροντίσιν δαεὶς
τὰν ἀπαιδολύ-
μας τάλαινα Θεστιὰς μησατο
πυρδαῆτινα πρόνοιαν,
κ' αἴθουσα παιδὸς δαφοινὸν

δαλὸν ἧλικ' ἐπεὶ μολὼν
ματρόθεν κελάδησε,
ξύμμετρόν τε διαὶ βίον
ν
μοιροκραντοσδ' ἐς ἦμαρ.

Versum 596 φροντῖσιν δαεὶς τὰν ἁ παιδολύ — corruptum esse versus antistrophici numeri docent φοινίαν Σκύλλαν ἅτ' ἐχθρῶν ὕπαί, itaque, ut aliorum commenta mittamus, Hermannus edidit ἴστω δ' ὅστις οὐχ ὑπόπτερος φροντίσιν, τὰν δαεῖσ' ἁ παιδολυμάς, aptum enim esse δαεῖσα „quod sic demum, quia titionis vim norat, comburere eum isto fine potuit.“ At quae dicitur πρόνοιαν μήσασθαι, ea nosse titionis vim debet, neque solum inutile est hic δαεῖσα, sed etiam ipsum verbum non aptum, quod non εἰδέναι, sed μαθεῖν significat. Contra aptissimum est ἴστω δαείς, ut ita videatur Aeschylus scripsisse:

ἴστω δ' ὅστις οὐχ ὑπόπτερος
φροντίδ' ἐστὶν δαεὶς τὰν
παιδολυμὰς κτλ.

Aeschylus παιδολυμὰς Θεστιάς sine articulo posuit, ut proxima stropha φοινίαν Σκύλλαν, librarii vero, ut saepe, articulum addiderunt, sic Sept. vs. 276 πάντροφος πελειάς in libro Mediceo scriptum est ἁπάντρομος. Cetera vitia correcta a viris doctis, παιδολυμάς a Dindorfio, καταίθουσα et μοιρόκραντον ἐς ἦμαρ et διαί a Cantero. Quod vero vs. 598 legitur πυρδαῆ τινα πρόνοιαν, cuius versus antistrophicus est χρυσεοδμήτοισιν ὅρμοις, id tribus de causis ferri nequit, quod τινά vocabuli ultima ante πρόνοιαν non producitur, quod ipsum illud τινά sententia non admittit, denique quod in hoc numerorum genere et in stropha et in antistropha syllabae erant exaequandae. Recte igitur videtur Hermannus antistrophico versu χρυσοκμήτοισιν ὅρμοις, nostro autem loco πυρδαῆτιν πρόνοιαν emendasse. Scholiasta, cui πυρδαὴς πρόνοια dici posse non videretur, πυρδαής ad Θεστιάς rettulit, unde illud Turnebus quique eum fere sequitur Victorius receperunt. Est sane audax illa verborum compositio, sed ab Aeschylio dicendi genere non aliena, ut δαφοινὸν δαλόν, βλαχαὶ αἱματόεσσαι ἀρτιτρεφεῖς alia id genus.

Ad versum 600 scholiastae duae appositae sunt explicationes: ἥλικα ξύμμετρον τῷ παιδὶ δαλόν· ἐξότε πεσὼν ἀπὸ τῆς μητρὸς ἐβόησεν, τοῦτ' ἔστιν ἐξότε γεγέννηται, et ἥλικα ξύμμετρόν τε: τὸν συμμετρηθέντα αὐτῷ εἰς τὸ διὰ βίου μοιρόκραντον ἦμαρ, ὅ ἐστιν, εἰς τὸ ἦμαρ τῆς ζωῆς τὸ ὑπὸ Μοιρῶν δεσποζόμενον, quarum in priore Dindorfius post ἥλικα duo puncta

addidit, ut ἥλικα lemma scholii esset, quod nobis non recte factum videtur, haec enim erat grammatici illius explicatio: ἥλικα ξύμμετον τε τῷ παιδὶ δαλόν. ἥλικα, ἐξότε πεσὼν— γεγέννηται· ξύμμετρον, τὸν συμμετρηθέντα κτλ.

Non tam diu nos morabitur huius strophae antistropha ita in libro Mediceo scripta:

ἀλλὰ δή τιν' ἐν λόγοις στυγεῖν
φοινίαν Σκύλλαν
ἅτ' ἐχθρῶν ὕπαὶ
φῶτ' ἀπώλεσεν φίλον Κρητικοῖς
χρυσεοδμήτοισιν ὅρμοις
πειθήσασα δώροισι μίνω,
νίσον ἀθανάτας τριχὸς
νοσφίσασ' ἀπροβούλως
πνέονθ' ἁ κυνόφρων ὕπνῳ,
κιχάνει δέ μιν ἑρμῆς.

Primo versu δεῖ Turnebus, ἄλλαν Canterus emendarunt, vulgatumque ἄλλαν δεῖ τιν' inde a Pauwio. Sed Hermannus „non est, inquit, hic nexus is qui Aeschylo convenire videatur. Scribendum potius est ἄλλαν δ' ἔστιν. Similiter in Prometheo v. 803. ἄλλην δ' ἄκουσον δυσχερῆ θεωρίαν.“ Huius quidem loci etsi alia ratio est, tamen ἄλλαν δ' ἔστιν scribere sane potuit Aeschylus. Sed librorum scriptura ἀλλὰ δή, si δή invenisse librarium statuimus, quum facilius quomodo orta sit explicari possit, ipsumque illud δή hic sit aptissimum, ἄλλαν δή 'στιν verum videtur. Deinde Porsoni emendationem ἐχθρῶν ὑπέρ non diffitetur aptissimam esse Hermannus, nec tamen necessarium putat ὕπαι mutare, quo significetur ab hostibus inductam esse ad istud facinus Scyllam. Sed ita oppositionis vis debilitatur, nam hosti ut grata fieret virum carissimum perdidit Scylla. Denique restituerunt πιθήσασα Abreschius, Νῖσον Blomfieldius, πνείονθ' Heathius, κιγχάνει Porsonus, νιν Blomfieldius. Ultimo versu Nisum dici apertum est. Quod vero πιθήσασα δώροισι Μίνω patrem vita privasse dicitur Scylla, id non ita videtur esse intellegendum, quasi eam sequatur Aeschylus memoriam, qua auro corrupta, non amore erga Minoem capta sit Scylla, quae quum virorum doctorum, nisi fallor, omnium, tum scholiastae est sententia: ὅτι ὅρμον ὑπὸ Μίνωός φησιν εἰληφέναι Σκύλλαν, οὐ δι' ἔρωτα. Auro enim amor vel conciliatus est vel auctus, avaritia sola non impulisset puellam, ut se ipsa servituti traderet. Neque veri simile est poetam irae et ava-

ritiae attulisse exempla, amoris nefarii, quod summum esse malum initio dixerat, praeter Clytaemnestrae nullum. Non omisit autem poeta amoris significationem, quae inest in verbis ἐχθρῶν ὑπέρ, donum adiungit, quia eo excitatus est amor, ut simili ratione Clytaemnestra ulciscendi cupida ab Aegistho est capta.

Ceterum in novissimo de arte metrica libro p. 174 ita duae hae strophae dispositae sunt:

στρ. α΄.

πολλὰ μὲν γᾶ τρέφει δεινὰ δειμάτων ἄχη,
πόντιαί τ' ἀγκάλαι κνωδάλων
ἀνταίων βροτοῖσιν
πλάθουσι καὶ πεδ[illegible]δες πεδάοροι,
πτηνά τε καὶ πεδο[illegible]μοέντων
αἰγίδων φράσαι κότον.

στρ. β΄.

ἴστω δ' ὅστις οὐχ ὑπόπτερος φροντίσιν δαεὶς,
τὰν ἁ παιδολυμας τάλαινα Θεστιὰς μήσατο
πυρδαῆ τινα πρόνοιαν, καταίθουσα παιδος δαφοινὸν
δαλὸν ἥλικ', ἐπεὶ μολων ματρόθεν κελάδησεν
ξύμμετρόν τε διαὶ βίου μοιρόκραντον ἐς ἆμαρ.

his appositis notis metricis:

στρ. α΄.

–́ ⏑ – – ⏑ – –́ ⏑ – ⏑ – ⏑ –
–́ ⏑ – – ⏑ – – ⏑ –
–́ – – ⏑ – ⏑
– –́ ⏑ – ⏑ – ⏑ – –́ ⏑ – ⏑ – ⏑ –
–́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –
–́ ⏑ – ⏑ – ⏑ –

στρ. β΄.

–́ – –́ ⏑ – ⏑ – ⏑ – –́ ⏑ – – –
–́ – – ⏑ –́ –́ ⏑ – ⏑ – ⏑ – – ⏑ –́
–́ ⏑ – ⏑ – ⏑ – – ⏑ – –́ ⏑ – – ⏑ – ⏑
–́ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – –́ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑
⏑́ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – –́ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑

Multas habet difficultates tertium stropharum par, quo ad ipsum Clytaemnestrae facinus detestabile chorus accedit. Ac strophae quidem haec est in libro Mediceo scriptura:

ἐπεὶ δ' ἐπεμνήσαμεν ἀμειλίχων
πόνων, ἀκαίρως δὲ δυσφιλὲς γαμή-
λευμ' ἀπεύχετον δόμοις,
γυναικοβούλους τε μήτιδας φρενῶν
ἐπ' ἀνδρὶ τευχεσφόρῳ,
ἐπ' ἀνδρὶ δηΐοις ἐπικότω σέβας,
τίων δ' ἀθέρμαντον ἑστίαν δόμων,
γυναικείαν ἄτολμον αἰχμάν.

Hic certa est Heathii emendatio *ἐπεμνησάμην* restituentis, reliqua virorum doctorum commenta silentio praeterire praestat, unumque commemoramus Hermannum, qui sic hanc stropham scripsit:

ἐπεὶ δ' ἐπεμνησάμην ἀμειλίχων
πόνων (ἄκαιρος δ' ὁ δυσφιλὲς γαμή-
λευμ' ἀπεύχετον δόμοις
γυναικοβούλους τε μήτιδας φρενῶν
ἐπ' ἀνδρὶ τευχεσφόρῳ,
ἐπ' ἀνδρὶ δᾴοις ἐπικλύτῳ σέβων,
τίων τ' ἀθέρμαντον ἑστίαν δόμων
γυναικείαν τ' ἄτολμον αἰχμάν).

„Quando autem mentionem feci tristium laborum (intempestivus enim, qui inimicum connubium, exsecrandum aedibus, et femineae mentis insidias viro bellatori, viro apud hostes claro structas colit, et suspicit igne carentem focum atque imbelle mulieris sceptrum): malorum maxime celebratur Lemnium.“ Non facile assentiare *ἐπικότω σέβας* in *ἐπικλύτῳ σέβων* mutanti, maius est quod hac quidem ratione omnis sententiarum ordo tollitur. Quid enim aliud hic agit chorus, nisi ut quum Orestes iam adsit Agamemnonis vindex, quam detestabile sit Clytaemnestrae facinus doceat, quamque iustum instet supplicium. Quod igitur summum est ad quod tendit, in quo argumentum huius carminis versatur, id quasi praeteriens chorus commemorabit? Quo etiam perversius illud est, quod domesticis malis commemoratis ad aliud, idque omnium maximum scelus transit, ad Lemniarum mulierum crudelitatem. Nobis non ita corrupta videtur libro-

rum scriptura, sed ascita H. L. Ahrensii ἐπεικότως tam facili quam apta emendatione et Stanleii τίω δ' scribendum:

ἐπεὶ δ' ἐπεμνησάμην ἀμειλίχων
πόνων, ἀκαίρως δὲ δυσφιλὲς γαμή-
λευμ' ἀπεύχετον δόμοις,
γυναικοβούλους τε μήτιδας φρενῶν
ἐπ' ἀνδρὶ τευχεσφόρῳ,
ἐπ' ἀνδρὶ δάοις ἐπεικότως σέβας;
τίω δ' ἀθέρμαντον ἑστίαν δόμων,
γυναικείαν ἄτολμον αἰχμάν;

,,quoniam vero mentionem feci tristium laborum, num intempestive commemoro inimicum connubium, exsecrandum aedibus, et femineae mentis insidias viro bellatori structas, viro hostibus venerando? num laudem igne carentem focum atque imbelle mulieris sceptrum?" Repetitum δέ in apodosi post ἐπεὶ δέ nihil habet offensionis, audacius poeta omisit ἐπιμιμνήσκω vel λέγω post ἐπεμνησάμην, quod tamen ab Aeschylo esse factum, non librariorum culpa, omnis huius loci ratio docet. Apte vero quaerit chorus, num Althaeae et Scyllae recte adiungat Clytaemnestram, similiterque infra dicit τί τῶνδ' οὐκ ἐνδίκως ἀγείρω; ubi οὐκ ἐνδίκως eodem modo quo hic ἀκαίρως dictum est.

Etiam in antistropha a vero aberratum est, quod totius carminis rationem non perspexerant interpretes. Eius haec nobis tradita est scriptura:

κακῶν δὲ πρεσβεύεται τὸ Λήμνιον
λόγῳ· γοᾶται δὲ δη ποθεὶ κατά-
πτυστον· ἤκασεν δέ τις
τὸ δεινὸν αὖ λημνίοισι πήμασι.
θεοστυγήτῳ δ' ἄχει
βροτῶν ἀτιμωθὲν οἴχεται γένος.
σέβει γὰρ οὔτις τὸ δυσφιλὲς θεοῖς.
τί τῶνδ' οὐκ ἐνδίκως ἀγείρω;

Hic primis quatuor versibus etsi de singulorum emendatione verborum dubitari potest, sententia tamen quae requiratur apertum est. Nam quum poeta allatis nefarii sceleris exemplis denique ad Clytaemnestram venisset, iam in huius scelere debet subsistere, neque pergere in aliis exemplis afferendis potest. Quod igitur hic τὸ Λήμνιον κακόν commemorat, non quartum exemplum afferre est putandus, sed accuratius Cly-

taemnestrae facinus adumbrare. Dicit igitur recte se illis *ἀμειλίχοις πόνοις* Clytaemnestrae facinus adicere, id enim tam immane esse, ut quum summum scelus usque Lemnium et habitum et dictum sit, huic illud possit comparari. Inde sequitur verba illa *ᾔκασεν δέ τις τὸ δεινὸν αὖ Λημνίοισι πήμασι* non recte a Blomfieldio, Wellauero, Bambergero, aliis explicari: „Quidquid terribile et infandum est, solent homines cum Lemnio facinore comparare." Bene hoc perspexit Schuetzius, qui scripsit *εἰκάσαι δέ τις δεινὸν τόδ' ἂν Λημνίοισι πήμασι.* Nos *τόδ' αἰνόν* conieceramus, idemque Bothium videmus proposuisse. *Αὖ* quod iam Portus in *ἂν* mutaverat, etiam Hermannus recepit, videturque scholiasta legisse: *εἴκασε: εἰκονίσειέ τις,* quod fortasse est: *εἰκάσαι: εἰκονίσειε,* et *εἴκασε* ex scholio recepit Turnebus Victoriusque. Ad alterum versum Hermannus „Nemo, inquit, haec sana esse putabit. Audacius hic, sed, ut spero, non temere, scripsi *γοᾶται δὲ γᾶ πάθος κατάπτυστον,* t e r r a L e m n i a a b o m i n a n d u m m a l u m l u g e t. *γοᾶσθαι* Attici, non, ut Homerus, *γοᾶν* dicunt." Hanc emendationem veram esse non posse ex iis quae supra de sententia huius loci disputavimus apparet. Videtur Aeschylus scripsisse *βοᾶται δὲ δή ποθ' ἓν κατάπτυστον,* et *βοᾶται* esse legendum iam Blomfieldius suspicatus est. Itaque hoc dicit: „Malorum maxime celebratur sermone Lemnium, idque fertur tamquam unum olim abominandum: nunc diceres hoc immane Clytaemnestrae scelus aequare Lemniam crudelitatem." Proxima et recte in libris scripta, nisi quod *ἄγει* pro *ἄχει* cum Aurato corrigendum, et ad intellegendum non difficilia. Referenda est autem universa illa sententia non ad Lemnias, sed ad Aegisthum et Clytaemnestram, qui et diis exosi erant et omnibus civibus invisi, ut primo statim carmine chorus dixerat vs. 48 *σέβας δ' ἄμαχον ἀδάματον ἀπόλεμον το πρὶν δι' ὤτων φρενός τε δαμίας περαῖνον νῦν ἀφίσταται,* eamque sententiam ut illo loco sic nostro poenae instantis excipit praedictio. Bene igitur sententiam perspexit scholiasta qui ultimo versu *ἀγείρω* interpretatur *συνάξας κατηγορῶ. νύσσει γάρ με τὸ δίκαιον ταῦτα λέγειν,* qui tamen si quod *νύσσει* dicit, *οὐτᾷ* vs. 630 explicat, ab horum quidem verborum sententia aberrasse cum Hermanno est censendus. *ἀγείρειν* autem non est de exemplis conquirendis dictum, sed *ἀγείρειν* hic est animo colligere, rationibus collectis concludere.

Denique ultimum stropharum par ita est in libro Mediceo scriptum:

τὸ δ' ἄγχι πλευμόνων ξίφος
διανταίαν ὀξυπευκὲς σοῦται

διαὶ δίκας· τὸ μὴ θέμις γὰρ οὐ
λὰξ πέδον πατούμενον
τὸ πᾶν Διὸς
σέβας παρεκβάντες οὐθεμίστως.

α
δίκης δ' ἐρείδεται πυθμήν.
προσχαλκεύει δ' αἶσα φασγανουργός.
τέκνον δ' ἐπεισφέρει διμασε
δωμάτων παλαιτέρων
τείνει μύσος
χρόνῳ κλυτὴ βυσσόφρων ἐρινύς.

In his emendandis ita est versatus Hermannus, nihil ut sit quod desideres. Et σοῦται quidem nihil aliud esse nisi οὐτᾷ iam in Elem. doctr. metr. monuerat, ἄγχι πνευμόνων autem recte tuetur, quod ensem chorus dicat, quo mox transfigendus sit Aegisthus. Quamquam rectius Hermannus Clytaemnestram quam Aegisthum posuisset, nam hanc potissimum toto hoc carmine chorus respicit. Deinde quod πεδοῖ olim correxerat, πέδοι nunc scribit, ut ex Ioannis Alexandrini τονικοῖς παραγγέλμασι p. 36. 8 constet, tum οὐθεμιστως, cuius loco, quum ου in Mediceo litterae α simile sit, ἀθεμίστως ceteri libri habent, quodque in οὐ θεμίστως Porsonus converterat, οὐ θεμιστῶς cum Dindorfio scribit, denique cum Stanleio et Musgravio παρεκβάντος corrigit, hoc enim dici, scelus eius, qui Iovis reverentiam impie violavit, non negligitur. Hoc miramur Hermannum non persuasisse Nägelsbachio, qui eius libri quem de Graecorum theologia scripsit p. 347 παρεκβάντες verbi finiti loco esse positum existimat: hoc enim fieri hic nullo modo posse omnis huius loci conformatio docet. — In antistropha Hermannus προχαλκεύει correxit, τίνει cum Turnebo edidit, denique corrupta illa διμασε δωμάτων praeclara emendatione δόμοισιν, ἐκ δ' αἱμάτων restituit. Nam quum in Mediceo α et οι, ω et αι literae simillimae sint, δωμάτων est δ' αἱμάτων, διμας est δόμοις, denique ἐκ praepositionis prior tantum littera remansit, κ in versus fine librarius omisit. Scholiasta qui adnotavit ἀντὶ τοῦ ποινήν. ἐπεισφέρει δὲ τοῖς οἴκοις τέκνον παλαιῶν αἱμάτων· ὅ ἐστι, τίκτει ὁ φόνος ἄλλον φόνον, et δόμοις et αἱμάτων legit, non recte tamen τέκνον interpretatur, quum pateat Orestem dici.

Totum igitur carmen ita nobis scribendum videtur:

στρ. α'.

πολλα μὲν γᾶ τρέφει
δεινὰ δειμάτων ἄχη,
πόντιαί τ' ἀγκάλαι
κνωδάλων ἀνταίων
βρύουσι, πλάθουσι κἀν πεδαιχμίῳ
λαμπάδες πεδάοροι
πτανά τε γαπεδοβάμονά τ' ἀνεμόεντ' ἂν
αἰγίδων φράσαι κότον.

ἀντ. α'.

ἀλλ' ὑπέρτολμον ἀν-
δρὸς φρόνημα τίς λόγῳ
καὶ γυναικῶν φράσει
τλαμόνων παντόλμους
ἔρωτας ἄταισι συννόμους βροτῶν;
συζύγου δ' ὁμαυλίας
θηλυκρατὴς ἀπέρωτος ἔρως παρανικᾷ
κνωδάλων τε καὶ βροτῶν.

στρ. β'.

ἴστω δ', ὅστις οὐχ ὑπόπτερος
φροντίδ' ἐστὶν δαεὶς, τὰν
παιδολυμὰς τάλαινα Θεστιὰς μήσατο
πυρδαῆτιν πρόνοιαν, καταί-
θουσα παιδὸς δαφοινὸν
δαλὸν ἧλικ', ἐπεὶ μολὼν
ματρόθεν κελάδησεν,
ξύμμετρόν τε διαὶ βίου
μοιρόκραντον ἐς ἆμαρ.

ἀντ. β'.

ἄλλαν δή'στιν ἐν λόγοις στυγεῖν
φοινίαν Σκύλλαν ἅτ' ἐχ-
θρῶν ὑπὲρ φῶτ' ἀπώλεσεν φίλον, Κρητικοῖς
χρυσοκμήτοισιν ὅρμοις πιθή-
σασα δώροισι Μίνω,
Νῖσον ἀθανάτας τριχὸς
νοσφίσασ' ἀπροβούλως
πνείονθ' ἁ κυνόφρων ὕπνῳ·
κιγχάνει δέ μιν Ἑρμῆς.

στρ. γ'.

ἐπεὶ δ' ἐπεμνησάμαν ἀμειλίχων
πόνων, ἀκαίρως δὲ δυσφιλὲς γαμή-
λευμ' ἀπεύχετον δόμοις
γυναικοβούλους τε μήτιδας φρενῶν
ἐπ' ἀνδρὶ τευχεσφόρῳ,
ἐπ' ἀνδρὶ δάοις ἐπεικότως σέβας;
τίω δ' ἀθέρμαντον ἑστίαν δόμων,
γυναικείαν ἄτολμον αἰχμάν;

ἀντ. γ'.

κακῶν δὲ πρεσβεύεται τὸ Λήμνιον
λόγῳ, βοᾶται δὲ δή ποθ' ἐν κατά-
πτυστον· ἤκασεν δέ τις
τόδ' αἰνὸν ἂν Λημνίοισι πήμασιν.
θεοστυγήτῳ δ' ἄγει
βροτῶν ἀτιμωθὲν οἴχεται γένος·
σέβει γὰρ οὔτις τὸ δυσφιλὲς θεοῖς.
τί τῶνδ' οὐκ ἐνδίκως ἀγείρω;

στρ. δ'.

τὸ δ' ἄγχι πνευμόνων ξίφος
διανταίαν ὀξυπευκὲς οὐτᾷ

διαὶ Δίκας· τὸ μὴ θέμις γὰρ οὐ
λὰξ πέδοι πατούμενον,
τὸ πᾶν Διὸς
σέβας παρεκβάντος οὐ θεμιστῶς.

ἀντ. δ'.

Δίκας δ' ἐρείδεται πυθμήν.
προχαλκεύει δ' Αἶσα φασγανουργός·
τέκνον δ' ἐπεισφέρει δόμοισιν, ἐκ δ'
αἱμάτων παλαιτέρων
τίνει μύσος
χρόνῳ κλυτὰ βυσσόφρων Ἐρινύς.

Schulnachrichten.

WIADOMOŚCI SZKÓLNE.

—

A. Lehrverfassung.

—

Die drei unteren Klassen sind in parallele Cötus, VI—IVa für die Schüler polnischer, VI—IVb für die Schüler deutscher Abkunft getheilt. In diesen ist die Unterrichtssprache die deutsche, in jenen die polnische mit Ausschluß der Geographie, die in beiden Cötus deutsch gelehrt wird. In den beiden Tertien wird die Religionslehre, das Polnische, Französische, die Mathematik und Naturgeschichte, zusammen in 10 wöchentlichen Stunden, in I. und II. die Religionslehre, das Polnische, Hebräische und Griechische, zusammen in 10 wöchentlichen Stunden in polnischer, alles Andere in deutscher Sprache gelehrt.

Religionslehre.

Für die katholischen Schüler: in je 3 wöchentl. in VI und V, in je 2 wöchentl. Stunden in den übrigen Klassen; in VI Biblische Geschichte des alten Testaments, von den heil. Sacramenten, vom Gebet, den zehn Geboten Gottes und den Kirchengeboten; — in V Biblische Geschichte des neuen Testaments nebst der Apostelgeschichte; das apostolische Glaubensbekenntniß, die Lehre von der Gnade und den heil. Sacramenten; — in IV

A. Plan nauk.

—

Każda z trzech klas niższych ma po dwa oddziały, oddziały *VI—IVa.* składają się z uczniów polskiego, a *VI—IVb.* z uczniów niemieckiego pochodzenia. W tych tu wykładają się nauki po niemiecku, w tamtych po polsku, wyjąwszy jeografją, która się wykłada w języku niemieckim. W klasach *III. a* i *b* wykłada się po polsku nauka religji, język polski, francuski, matematyka i historja naturalna, ogółem w 10 godzinach tygodniowo, w klasie *I.* i *II.* nauka religji, język polski, hebrajski i grecki, ogółem w 10 godzinach tygodniowo, wszystkie inne zaś przedmioty udzielają się w języku niemieckim.

Nauka religji.

Dla uczniów *katolickich:* po 3 godziny tygodniowo w *VI.* i *V*, po 2 godz. w innych klasach; w *VI.* historja święta starego testamentu; o sakramentach św., o modlitwie, wykład dziesięciorga przykazań bożych i przykazań kościelnych; — W *V.* historja św. nowego testamentu, tudzież dzieje apostolskie, skład wiary apostolski, nauka o łasce i sakramentach św. — W *IV.* o Bogu, objawieniu

von Gott, der göttlichen Offenbarung, der Schöpfung, dem Sündenfalle und der Erlösung; von den Pflichten des Menschen gegen Gott; — in den beiden III. vom heil. Meßopfer und den Cerimonien bei der Ausspendung der heil. Sacramente; von den letzten Dingen und den Pflichten des Menschen gegen den Nächsten; — in II. von Gott und der göttl. Offenbarung; von der Schöpfung, dem Sündenfalle und der Erlösung; Kirchengeschichte bis zum heil. Bonifacius; — in I. die allgemeine Sittenlehre, das gottgefällige Leben des Christen in seiner Stellung zu Gott und zur unmittelbaren Stellvertreterin Gottes, der Kirche; Kirchengeschichte wie in II.

Für die evangelischen Schüler: in je 2 wöchentlichen Stunden, in VI. biblische Geschichte des alten Testaments nach dem Auszuge von Preuß; die zehn Gebote memorirt, mehrere dazu gehörige Bibelsprüche, 8 festliche Lieder nebst den Sonntags-Perikopen; — in V. biblische Geschichte des neuen Testaments, Wiederholung der zehn Gebote, Erklärung des 1. Artikels nach dem Reymannschen Katechismus, memorirt wurden 8 kirchliche Lieder aus dem Liederschatze von Anders und Stolzenburg und die zum 1. Artikel gehörigen Bibelsprüche; — in IV. Wiederholung der biblischen Geschichte des alten Testaments von der Theilung des Reiches bis zu den Mackabäern; aus dem neuen Testament die Gleichnisse Jesu Christi; Erläuterung des 2. Artikels; memorirt wurden Bibelsprüche, 8 kirchliche Lieder und der 3. Artikel; — in III. im ersten Cursus: Erklärung des 3. Artikels und des Vater Unser; memorirt wurden die dazu gehörigen Bibelsprüche und 4 kirchliche Lieder; im 2. Cursus die heil. Sacramente; gelesen wurde das Evangelium Matthäi und die Apostelgeschichte in der Lutherischen Uebersetzung; — in der comb. II. und I. gelesen nach dem griechischen Text das Evangelium Johannis, der Brief an die Galater und die ersten Kapitel des Römerbriefes; Kirchengeschichte vom reformatorischen Zeitalter bis zur gegenwärtigen Zeit; über die heil. Schrift und Einleitung zu den symbolischen Schriften nach dem Lehrbuch der Religion von Petri. —

Deutsche Sprache.

VIb. —IVb. 2 St. Grammatik, Uebungen im Lesen, Nacherzählen und Declamiren, in der Orthographie und im schriftlichen Ausdruck, in IV. kleinere freie Aufsätze erzählenden Inhalts; — VIa. —IVa. 4 St. Formenlehre, Uebungen im Lesen, Nacherzählen, und Declamiren, in der Orthographie und im mündlichen und schriftlichen Uebersetzen; III. 3 St. Satzlehre, Uebungen im Ueber-

bożem, o stworzeniu świata, grzechu pierworodnym i odkupieniu; o obowiązkach człowieka względem Boga. — W kl. *III. a* i *b* o ofierze we mszy św. i ceremonjach przy udzielaniu sakramentów św.; o rzeczach ostatecznych i obowiązkach człowieka względem bliźnego. — W kl. *II.* o Bogu i objawieniu bożem; o stworzeniu świata, o upadku człowieka i odkupieniu; historja kościelna aż do św. Bonifacego. — W kl. *I.* ogólna nauka moralności, o życiu chrześcianina ze względu na jego stósunek do Boga i kościoła, bezpośredniego zastępcy bożego; historja kościelna jak w kl. *II.*

Dla uczniów *ewangelickich:* po 2 godz. na tydzień, w *VI.* historja św. starego testamentu podług wyciągu Preussa; uczono się na pamięć dziesięciorga przykazań i odnoszących się do nich miejsc z pisma św., tudzież 8 pieśni uroczystych wraz z ustępami pisma św. na niedziele przeznaczonemi; — w *V.* historja św. nowego zakonu, powtórzono dziesięcioro przykazań bożych, wyjaśniono artykuł I. podług katechizmu Reymanna; na pamięć uczono się 8 pieśni kościelnych ze zbioru Andersa i Stolzenburga i odnoszących się do artykułu I. miejsc z pisma św.; — w *IV.* powtórzono historją św. starego przymierza od podziału królestwa aż do Machabeuszów; z nowego testamentu przypowieści Jezusa Chrystusa; wyjaśniono artykuł II., uczono się na pamięć miejsc biblijnych, 8 pieśni kościelnych i artykułu III.; — w *III.* w kursie I: wyjaśniono artykuł III i ojcze nasz; na pamięć uczono się odnoszących się do tego miejsc biblijnych, tudzież 4 pieśni kościelnych; w kursie II. czytano ewangelją Mateusza św. i dzieje apostolskie w tłomaczeniu Lutra; — w połączonych kl. *II.* i *I.* czytano po grecku ewangelją Jana św., list do Galatów i pierwsze rozdziały listu do Rzymian; historja kościelna od reformacyi aż do naszych czasów; o piśmie św. i wstęp do pism symbolicznych podług nauki religji p. Petri.

Język niemiecki.

VIb—IVb po 2 godz. na tydzień, grammatyka, czytanie, opowiadanie i deklamacje, ćwiczenia w ortografji i stylu, w *IV* wypracowania treści opowiadającej. — *VIa—IVa* po 4 godz tygodniowo, odmiana wyrazów, ćwiczono się w czytaniu, opowiadaniu i deklamowaniu, w ortografji i tłomaczeniu ustnem i piśmiennem. — *III* 3 godz. nauka o zda-

setzen, Lesen, Nacherzählen und Declamiren, dreiwöchentliche freie Ausarbeitungen; — II. 2 St. Lectüre prosaischer und poetischer Stücke, Redeübungen, Besprechung der vierwöchentl. Aufsätze; — I. 1 St. logische Uebungen, 1 St. Lectüre lyrischer Gedichte von Schiller, abwechselnd mit freien Vorträgen, 1 St. Besprechung der vierwöchentl. freien Aufsätze und Uebersicht der Geschichte der deutschen Nationalliteratur. — Zu schriftlicher Ausarbeitung wurden folgende Aufgaben gestellt:

niu, tłómaczenie, czytanie, opowiadanie i deklamacje, co 3 tygodnie wypracowania. — *II.* 2 godz. czytano kawałki prozaiczne i poetyczne; ćwiczenia ustne, rozbierano wypracowania oddawane co 4 tygodnie. — *I.* w 1 godz. ćwiczenia w logice, w 1 godz. kolejno czytanie poezji lirycznych Szylera lub wykłady ustne, w 1 godz. rozbierano wypracowania oddawane co 4 tygodnie i opowiedziano po krótce dzieje literatury niemieckiej. — Na wypracowania piśmienne następujące zadano temata:

in II. w kl. *II.*

Das Leben des Cicero, nach Cornelius Nepos. — Der Wald im Herbste. — Numa Pompilius, nach Livius I. 18—21. — Wohlthätig ist des Feuers Macht, Wenn sie der Mensch bezähmt, bewacht, Und was er bildet, was er schafft, Das dankt er dieser Himmelskraft. — Spurius Cassius, nach Livius II. 41. — Der Nutzen der Pflanzenblätter. — Die Bauernhochzeit auf dem Wege zur Kirche, eine Schilderung. — Cn. Marcius Coriolanus, nach Livius II. 34 f. — Luft und Wasser, eine Vergleichung. — Die Geschichte eines Thalers.

in I. w kl. *I.*

Vergleichung des ersten punischen Krieges mit dem peloponnesischen Kriege. — Der Einfluß des Klima's auf die Thierwelt. — Vergleichung der beiden Fabeln „der Waldbruder mit dem Esel" von Hans Sachs und „der Esel" nach Lafontaine von Falk. — Wodurch hat Perikles Griechenland, insbesondere Athen geschadet? — Viel Köpfe, viel Sinne. — Die Ursachen und Folgen des Antalcidischen Friedens. — Der Ideengang im Gedicht Schiller's „das Ideal und das Leben." — Worin zeigten sich die ersten Karolinger als die Beschützer und Beförderer des Christenthums? — Beurtheilung des Satzes: nulla de virtutibus nec admirabilior nec gratior misericordia est. Cic. pro Lig. c. 12. — Uebersichtliche Darstellung der Entwickelung und Ausartung der tribunicischen Gewalt in Rom.

Polnische Sprache.

VIa. — IVa. 2 St. Grammatik, Uebungen im Lesen, Nacherzählen, Declamiren, in der Orthographie und im schriftlichen Ausdruck, in IV. 2 wöchentl. kleinere freie Ausarbeitungen; VIb. — IVb. 4 St. Grammatik, Uebungen im Lesen, Nacherzählen und Declamiren, in der Orthographie und im mündlichen und schriftlichen Uebersetzen; — III. 2 St. Fortsetzung derselben Uebungen, 3 wöchentl. freie Ausarbeitungen; — II. 2 St. Theorie des Styls und das Hauptsächlichste über die Dichtungsarten; Lectüre von Krasicki's Werken, 4 wöchentl. freie Ausarbeitungen; — I. 2 St. Literaturgeschichte von 1522—1820, Beurtheilung der 4 wöchentl. freien Ausarbeitungen.

Zu schriftlicher Ausarbeitung wurden folgende Aufgaben gestellt:

Język polski.

VIa—IVa. (2 godz.) grammatyka, czytanie, opowiadanie, deklamacje, ćwiczenia w ortografji i stylu, w *IV* robiono co 2 tygodnie mniejsze wypracowania wolne. — *VIb—IVb* (4 godz.) grammatyka, czytanie, opowiadanie i deklamacje, ćwiczenia ortograficzne i tłómaczenie ustne i piśmienne. — *III.* też same ćwiczenia, a co 3 tygogdnie oddawano wolne wypracowania. — *II* (2 godz.) stylistyka i krótka nauka o poezji i jej rodzajach, czytano pisma Krasickiego, co 4 tygodnie oddawano wypracowania piśmienne. — *I.* (2 godz.) Dzieje literatury od r. 1522—1820, rozbiór wypracowań piśmiennych oddawanych co 4 tygodnie.

Na wypracowania piśmienne następujące zadano temata:

in II. w kl. *II.*

Opis pięknego dnia jesiennego. — Krótka treść „Doświadczyńskiego." — Kto rano wstaje, temu Pan Bóg daje. — Opis łowów podług Soplicy A. M. — Porównanie rólnika z żołnierzem. — Czy przez wynalazek prochu wojny stały się krwawszemi? — Życie Temistoklesa podług Korneliusza Neposa. — Ogólny podział poezyi. — Medium tenuere beati. — Co rozumiemy przez poezyą dramatyczną w szczególności.

in I. w kl. *I.*

Dla czego przedsięwięć naszych częstokroć nie uwieńcza pomyślny skutek? — Nic tak przeciwnika nie

rozbraja, jak szlachetność. — Dla czego Mikołaja Reja należy postawić na czele złotego wieku? — Nie sam rozum, ale miłość i poświęcenie powinny cechować człowieka. — Czy należy zważać na opinję publiczną? — Czemu starzy zwykli chwalić dawne czasy? — O wierszu białym w literaturze polskiej. — Jakie okoliczności stały na przeszkodzie ostatecznemu połączeniu się Litwy z Koroną?

Lateinische Sprache.

Grammatik in VI. die regelmäßige, in V. die unregelmäßige Formenlehre, in IV. Syntax der Casus, in III. Syntax des Verbum's, in II. und I. Wiederholung und Vervollständigung der Syntax nach den Grammatiken von Poplinski und Putsche, sowie den Uebersetzungsbüchern von Jerzykowski (VI.a), Dünnebier (VI.b) Poplinski (V.a), Litzinger (V.b), Gruber (III), Seyffert (II. I.). Lectüre: IV.a (5wöchentl. St.) Cornelius Nepos: Hamilcar, Hannibal, Aristides, Themistocles, Pausanias, Cimon, Eumenes. — IV.b Cornelius Nepos: Themistocles, Aristides Pausanias, Cimon, Conon, Epaminondas, Agesilaus, Iphicrates, Chabrias, Timotheus, Timoleon, Eumenes. — III.u (4 St.) Caesar de b. G. IV. V. (3 St.) Ovidius Metam. II. 1 — 408. VIII. 612—726 nebst metrischen Uebungen nach Seyffert's Palaestra. — III.o (4 St.) Caesar de b. G. I — IV. (3 St.) Ovidius Metam. I — III. nebst metrischen Uebungen nach Seyffert's Palaestra. — II. (5 St.) Cicero de senectute, pro Archia poeta (letzteres ganz memorirt) Livius lib. XXIII. — (3 St.) Virgilius Bucol. 4. 6. 7. 10. Aen. V. VI. — I. (4 St.) Cicero de offiiciis II. III. Oratio pro Milone, privatim Sallustius de bello Jugurthino, Livus VI. (2 St.) Horatius Carm. III. IV. Epod. I. 2. 7. Sat. I. 1. 3. 6. — Schriftliche Uebungen: VI. — II. wöchentl. ein Scriptum, VI. V. 2wöchentl. IV.—I. 3wöchentl. ein Extemporale, in II. nach Ostern 4wöchentl. eine freie Ausarbeitung, in I. 2wöchentl. ein Scriptum und 4wöchentl. eine freie Ausarbeitung, wozu nachstehende Themata gestellt wurden:

Język łaciński.

Grammatyka w *VI* regularna, w *V* nieregularna odmiana wyrazów, w *IV* składnia przypadków, w *III* składnia słowa, w *II* i *I* powtórzono i uzupełniono naukę o składni podług Putschego grammatyki, jako też książek do tłómaczenia Jerzykowskiego (*VIa*), Dünnebiera (*VIb*), Poplińskiego (*Va*), Litzingera (*Vb*), Augusta (*IVa*), Hottenrotta (*IVb*), Grubera (*III*), Seyfferta (*II* i *I*). *Czytano IVa* (w 5 godz. tygodniowo) z Korneljusza: życie Hamilkara, Hannibala, Arystidesa, Temistoklesa, Pauzaniasza, Cymona, Eumenesa. — *IVb* Korneljusza: życie Temistoklesa, Arystidesa, Pauzaniasza, Cymona, Konona, Epaminondasa, Agezylausza, Ifikratesa, Chabriasza, Tymoteusza, Tymoleona, Eumenesa. — *IIIn.* (4 godz.) Caesar de b. G. IV. V. — (3 godz.) Ovid. Metam. II. 1—408. VIII. 612—726 wraz z ćwiczeniami metrycznemi podług Seyfferta Palestry. — *IIIw.* (4 godz.) Caesar de b. G. I—IV. (3 godz.) Ovidius Metam. I—III, tudzież ćwiczenia metryczne podług Seyfferta Palestry. — *II* (5 godz.) Cicero de senect., pro Archia poeta (której się nauczono na pamięć). Livius lib. XXIII. — (3 godz.) Virgilius Bucol. 4. 6. 7. 10. Aen. V. VI. — *I* (4 godz.) Cicero de officiis II. III. Oratio pro Milone, prywatnie czytano Sallust. de bello Jugurthino, Liv. VI. (2 godz.) Horatius Carm. III. IV. Epod. I. 2. 7. Sat. I. 1. 3. 6. — *Ćwiczenia piśmienne*: w *VI*—*II* co tydzień oddawano exercitium, w *VI. V* co 2 tygodnie, w *IV*—*I* pisano co 3 tygodnie jedno extemporale, w *II* po W. nocy robiono co 4 tygodnie wypracowanie, w *I* co 2 tygodnie oddawano exercitium, a co 4 tygodnie wypracowanie, na które następujące zadano temata:

Laudandus est Socrates, quod quum capitis damnatus esset, quamvis suadente Critone tamen mortem effugere relicto carcere noluit. — Quibus de causis Plebeii in montem sacrum secesserint quidque ea re sint assecuti. — Argumentum Oedipi Sophoclei. — Alexander, Macedonum rex, quo iure Magnus sit appellatus. — Narretur Atheniensium expeditio in Siciliam bello Peloponnesiaco suscepta. — Quibus rebus Romani orbis terrarum imperium consecuti sint? — Res a Pisistrato gestae enarrantur. — Introductio in Ciceronis pro Milone orationem. — Q. Fabius Maximus cunctando restituit r m.

Griechische Sprache.

Grammatik in III.u Formenlehre bis zu den Verben in $\mu\iota$, in III.o Beendigung der Formenlehre, von der Wortbildung, den Negationen und Präpositionen, in II. und I. Syntax, nach den Grammatiken von Enger und Buttmann und dem Uebungsbuche von Enger; Scripta wöchentl. III.u und III.o, 2 wöchentl. II. und I. — Lectüre: III.o (3 St.) Xenophon, Anabas. I. und II. zur Hälfte; nach Ostern 1 St. der homerische Dialect, Homeri Od. I. 1—60. — II. (3 St.) Xenophon, Oeconom. und Hiero, Homer Odyss. V. VI. X. XI. — I. Isocrates Panegyricus, Herod. VII. 1—163 privatim Herod. VIII., Sophocles Oedipus Rex, Homer, Ilias VI. —X.

Französische Sprache.

Grammatik: nach Ahn und Szulc in IV. die Formenlehre bis zum Zeitwort, in III. das Adjectiv, Zahlwort, Fürwort und regelmäßige Zeitwort, in III.o das regelmäßige und unregelmäßige Zeitwort, in II. und I. Wiederholung der Formenlehre, Syntax, Scripta in IV. wöchentl., in III—I. 2 wöchentl. — Lectüre: II. aus dem 3. Th. von Ideler und Nolte. I. Molières Avare vom zweiten Akt bis zu Ende.

Hebräisch.

In II. die Formenlehre bis zu den schwachen Verbalwurzeln, in I. die schwachen Verbalwurzeln und die Nominalbildung, nach Seffer.

Geschichte und Geographie.

In VI. und V. Geographie der 5 Erdtheile nach dem 1. und 2. Cursus von Voigt's Leitfaden, in IV. 4 St. politische Geographie von Europa, alte Geschichte, in III.u 3 St. Geographie und Geschichte Deutschland's und Brandenburg-Preußens, in III.o 3 St., Geographie von Central-Europa und alte Geschichte, in II. 3 St. römische, in I. 3 St. Wiederholung der alten, neuere Geschichte, nach den geschichtlichen Lehrbüchern von Pütz.

Mathematik und Rechnen.

In VI. 3 St. die vier Species mit unbenannten und benannten ganzen Zahlen und die Brüche; in V. 3 St. die Decimalbrüche, die geometrischen Verhältnisse und Proportionen und die hierauf beruhenden bürgerlichen Rechnungsarten; in IV. 3 St. Wiederholung und Einübung des vorjährigen Pensums, geometrische Anschau-

Język grecki.

Grammatyka w *IIIn*, odmiana wyrazów aż do słów na $\mu\iota$, w *IIIw*. dokończono odmiany wyrazów, nauka o pochodzeniu wyrazów, o przeczeniach i przyimkach, w *II* i *I* składnia podług grammatyk Engera i Buttmanna i książki do tłómaczenia Engera; ćwiczenia piśmienne oddawano w *IIIn*. i *w*. co tydzień, w *II* i *I* co 2 tygodnie. — *Czytano*: w *IIIw*. (3 godz.) Xenoph. Anab. ks. i i II do połowy; po W. nocy 1 godz. o dialekcie homerycznym, Hom. Od. I. 1—60. — *II* (3 godz.) Xenoph. Oeconom. i Hiero; Hom. Odyss. V. VI. X. XI. — w *I* Isocrates Panegyricus, Herod. VII. 1—163 prywatnie Herod. VIII.; Sophoc. Oedipus Rex, Hom. Il. VI —X.

Język francuski.

Grammatyka podług Ahna i Szulca w *IV* odmiana wyrazów aż do słowa, w *IIIn*. o przymiotniku, liczebniku, zaimku i słowach regularnych, w *III w*. słowa regularne i nieregularne, w *II* i *I* powtórzenie odmiany wyrazów, składnia podług grammatyk Szulca i Ahna; ćwiczenia piśmienne oddawano w *IV* co tydzień, w *III—I* co 2 tygodnie. — *Czytano*: w *II* wyimki z 3ciej części Idelera i Noltego, w *I* Moliera Avare od aktu drugiego aż do końca.

Język hebrajski.

W *II* odmiana wyrazów aż do słów o słabych pierwiastkach, w *I* słowa o słabych pierwiastkach i pochodzenie imion podług Seffera.

Historja i Jeografja.

W *VI* i *V* (2 godz.) Jeografja 5 części ziemi podług kursu I i II książki Voigta, w *IV* (4 godz.) jeografja polityczna Europy, historja starożytna, w *III n*. (3 godz.) jeografja i historja Niemiec i państwa brandenbursko-pruskiego, w *III w*. (3 godz.) jeografja środkowej Europy i historja starożytna, w *II* (2 godz.) historja rzymska, w *I* (3 godz.) powtórzono historją starożytną, nową podług książki Pütza.

Matematyka i Rachunki.

W *VI* (3 godz.) cztery główne działania z nieoznaczonemi i oznaczonemi liczbami całkowitemi i ułamki; w *V* (3 godz.) ułamki dziesiętne, stósunki i proporcje i polegające na nich rachunki praktyczne; w *IV* (3 godz.) powtórzenie kursu przeszło-

ungslehre, Anfangsgründe der Planimetrie; die vier Species mit Monomen und Polynomen; in III.u 3 St. Congruenz der Dreiecke, Parallelität, Parallelogramme; Potenzen mit positiven und negativen ganzen Exponenten, Quadrat- und Kubik-Wurzelziehung, Gleichungen des ersten Grades mit einer unbekannten Größe; in III.o 3 St. Gleichheit und Aehnlichkeit der Figuren, die Lehre vom Kreise; Potenzen mit positiven und negativen Exponenten, Gleichungen des ersten Grades mit mehreren unbekannten Größen; in II. 4 St. die Lehre vom Kreise, von den Proportionen im Kreise; Potenzen mit positiven und negativen gebrochenen Exponenten, Logarithmen, arithmetische und geometrische Progressionen, Rentenrechnung, Gleichungen des zweiten Grads; in I. 4 St. Trigonometrie; Wiederholung der früheren Curse, die Gleichungen der ersten drei Grade, nach den Rechnen- und mathematischen Lehrbüchern von Brettner.

Naturkunde und Physik.

In VI. und V. 2 St. Zoologie und Botanik nach dem 1. und 2. Cursus von Szafarkiewicz und Schilling; in III. 1 St. Mineralogie nach Schilling; in II. 1 St. allgemeine Eigenschaften der Körper, Ruhe und Bewegung, Hebel, Rolle; in I. 2 St. Electricität und Wiederholung der übrigen Abschnitte, nach dem Leitfaden der Physik von Brettner.

Im Schönschreiben wurde in 2wöchentlichen Stunden in den 2 unteren, im Zeichnen in 2wöchentlichen Stunden in den 3 unteren und in einer gemeinschaftlichen Stunde für die Schüler der 3 oberen, im Singen in 2wöchentl. Stunden in den 2 unteren und in einer gemeinschaftlichen Stunde für die Vorgerückteren aller Klassen Unterricht ertheilt; die Leibesübungen fanden an 4 Tagen der Woche in je 2 Stunden statt, unter Leitung des Hülfslehrer's Roil.

Verzeichniß der Lehr- und Hülfs-Bücher, nach den Klassenstufen geordnet.

Prima. Lehrbuch der katholischen Religion von Martin. Lateinische Grammatik von Putsche, Materalien zum Uebersetzen von Seyffert. Griechische Grammatik von Buttmann. Französiche Grammatik von Ahn, Lesebuch von Ideler und Nolte. Hebräische Grammatik von Seffer. Grundriß der Geographie und Geschichte von Pütz. Lehrbuch der Geometrie, Leitfaden beim Unterricht in der Arithmetik, Leitfaden für den Unterricht in der Physik von Brettner.

rocznego, początki planimetrji; cztery działania z jedno- i wielowyrazami; w *IIIn.* (3 godz.) przystawanie trójkątów, o linjach równoległych, o równoległobokach; potęgi z dodatniemi i ujemnemi wykładnikami całkowitemi, wyciąganie pierwiastków pierwszego i drugiego stopnia, równania pierwszego stopnia z jedną nieznajomą; w *IIIw.* (3 godz.) o równości i podobieństwie figur, nauka o kole; potęgi z wykładnikami dodatniemi i ujemnemi, równania pierwszego stopnia z kilku nieznajomemi; w *II* (4 godz.) nauka o kole, o proporcjach w kole; potęgi z dodatniemi i ujemnemi wykładnikami ułamkowemi, logarytmy, progressje arytmetyczne i jeometryczne, rachunki rentowe, równania drugiego stopnia; w *I* (4 godz.) trygonometrja, powtórzenie kursów poprzednich, równanie trzech pierwszych stopni podług książek arytmetycznych i matematycznych Brettnera.

Historja naturalna i Fizyka.

W *VI* i *V* (2 godz.) zoologja i botanika podług 1. i 2. kursu Szafarkiewicza i Schillinga; w *III* (1 godz.) mineralogja podług Schillinga; w *II* ogólne własności ciał, o spoczynku i ruchu, o dźwigni., bloku; w *I* o elektryczności i powtórzenie pozostałych rozdziałów podług fizyki Brettnera.

Kaligrafji udzielano po dwie godz. na tydzień w 2 niższych klasach, *Rysunków* po 2 godz. tygodniowo w 3 klasach niższych, a 1 godzinę wspólną dla uczniów klas wyższych, nauki *Śpiewów* po 2 godz. tygodniowo w 2 klasach niższych, a 1 wspólną dla uczniów klas wszystkich, którzy już większe postępy uczynili; *Ćwiczenia gimnastyczne* odbywały się 4 razy na tydzień po 2 godz. pod przewodnictwem N. pom. Roila.

Wykaz książek do nauki i wykładu używanych porządkiem klas ułożony.

Prima. Nauka religii katolickiej p. Martina. Grammatyka łacińska Putschego, Materjały do tłómaczenia Seyfferta. Grammatyka grecka Buttmanna. Francuska grammatyka p. Ahna, Wypisy Idelera i Noltego. Grammatyka hebrajska Seffera. Jeografja i Historja Pütza. Nauka Jeometrji, Nauka Arytmetyki, Nauka Fizyki p. Brettnera.

Secunda. Religionshandbücher von Martin und Ontrup. Cegielski Nauka poezyi. Lateinische Grammatik von Putsche und Uebungsbuch von Seyffert. Griechische Grammatik von Buttmann. Französische Grammatik von Ahn, Lesebuch von Ideler und Nolte. Hebräische Grammatik von Seffer. Grundriß der Geographie und Geschichte von Pütz 1. Bd. Lehrbuch der Geometrie und Leitfaden der Arithmetik und Physik von Brettner.

Tertia. Religionshandbuch von Ontrup und Wykład obrzędów von Lewartowski. Leitfaden zum gründlichen Unterricht in der deutschen Sprache von Heyse, Lesebuch von Auras und Gnerlich. Polnische Grammatik von Muczkowski, Wybór Prozy i Poezji und Wypisy polskie. Lateinische Grammatik von Putsche, Uebungsbuch von Gruber. Vocabularium von Bonnel. Griechische Elementargrammatik von Enger und Uebungsbuch. Französische Grammatik von Szulc. Grundriß der Geschichte von Pütz. Leitfaden der Geographie von Voigt. Mathematische Lehrbücher von Brettner. Naturgeschichte von Schilling.

Quarta. Religionshandbuch von Ontrup. Leitfaden der deutschen Sprache von Heyse, Lesebuch von Auras und Gnerlich 1. Th. Polnische Grammatik von Poplinski und Muczkowski, Wypisy polskie und Uebungsbuch von Wolinski und Hänsel. Lateinische Grammatik von Poplinski und Putsche, Uebungsbuch von Poplinski (August) und Hottenrott, Vocabularium von Bonnel. Französische Grammatik von Szulc und Ahn. Geschichte von Pütz. Geographie von Voigt. Mathematik von Brettner.

Quinta. Religionshandbuch von Radzki und biblische Geschichte von Tyc. Deutsche Grammatik von Heyse und Jerzykowski, Lesebuch von Auras und Gnerlich 1. Th. Polnische Grammatik von Muczkowski, Wybór Prozy i Poezji. Lateinische Grammatik von Poplinski und Putsche, Uebungsbücher von Poplinski und Lützinger. Geographie von Voigt. Rechnenbuch von Brettner. Naturgeschichte von Szafarkiewicz und Schilling. Wiegers kleine Singschule und Bröer Gesangschule.

Sexta. Religionshandbuch von Radzki und biblische Geschichte von Tyc. Deutsche Grammatik von Heyse und Jerzykowski. Lesebuch von Auras und Gnerlich 1 Th., und Schweminski. Polnische Grammatik von Muczkowski und Elementarbuch von Poplinski. Wybór Prozy i Poezji. Lateinische Grammatik von Poplinski und Putsche, Uebungsbücher von Poplinski nnd Dünnebier. Vacabularium von Bonnel. Geographie von Voigt. Rechnen-

Secunda. Nauka religji p. Martina i Początki Religji Chrześciańskiej Ontrupa. Cegielski Nauka Poezji. Łacińska grammatyka Putschego i książka do tłómaczenia Seyfferta. Grammatyka grecka Buttmanna. Grammatyka francuska p. Ahna, Wypisy Idelera i Noltego. Grammatyka hebrajska Seffera. Jeografja i Historja Pütza I. tom. Nauka Jeometrji, Nauka Arytmetyki i Fizyki p. Brettnera.

Tertia. Początki Religji p. Ontrupa i Wykład obrzędów p. ks. Lewartowskiego. Grammatyka języka niem. p. Heysego, Wypisy niem. p. Aurasa i Gnerlicha. Grammatyka polska Muczkowskiego, Wybór Poezji i Prozy i Wypisy polskie. Grammatyka łacińska Putschego, książka do tłómaczenia p. Grubera, Vocabularium Bonnela. Elementarna grammatyka Engera i tegoż Przykłady do tłómaczenia. Grammatyka francuska Szulca. Historja Pütza. Nauka Jeografji p. Voigta. Książki matematyczne Brettnera. Historja naturalna Schillinga.

Quarta. Początki Religji p. Ontrupa. Grammatyka niemiecka Heysego, Wypisy niemieckie p. Aurasa i Gnerlicha część I. Grammatyka polska dla Niemców Poplińskiego i Muczkowskiego, Wypisy polskie i Wypisy Wolińskiego i Haensla. Grammatyka łacińska Poplińskiego i Putscha, Przykłady do tłómaczenia podług Augusta p. Poplińskiego i przykłady do tłómacz. p. Hottenrotta, Vocabularium Bonnela, Gramm. francuska p. Szulca i Ahna. Historja powszechna Pütza, Jeografja Voigta. Matematyka Brettnera.

Quinta. Nauka Religji p. ks. Radzkiego, Historja św. ks. Tyca. Grammatyka niem. p Heysego, Wypisy Aurasa i Gnerlicha cz. I. Grammatyka polska Muczkowskiego, Wybór Prozy i Poezji. Gramm. łacińska Poplińskiego i Putschego. Przykłady do tłómaczenia Poplińskiego i Litzingera, Vocabularium Bonnela. Arytmetyka Brettnera. Historja naturalna Szafarkiewicza i Schillinga. Mała szkoła śpiewu p. Wiegera i szkoła śpiewu Bröera.

Sexta. Nauka Religji p. ks. Radzkiego i Historja św. p. ks. Tyca. Grammatyka niem. Heysego i Jerzykowskiego, Wypisy Aurasa i Gnerlicha cz. I. i Schwemińskiego. Grammat. polska Muczkowskiego i książka elementarna Poplińskiego, Wybór Prozy i Poezji. Grammat. łacińska Poplińskiego i Putschego i Dünnebiera, Vocabularium Bonnela. Jeografja Voigta. Historja naturalna Szafarkiewicza i

buch von Brettner. Naturgeschichte von Szafarkiewicz und Schilling. Wiegers kleine Singschule und Bröer Gesangschule.

B. Verordnungen der vorgesetzten Behörde von allgemeinem Interesse.

Vom 13. October 1856. Mittheilung der in Betreff der Aufsicht über die nicht bei ihren Eltern oder Vormündern wohnenden Schüler erlassenen Verfügung, welche also lautet:

Die Erfahrung, daß diejenigen Schüler der höheren Lehranstalten, deren Eltern oder Vormünder nicht an dem Orte der Lehranstalt wohnen, mitunter Leuten in Pension gegeben werden, welchen es an der Fähigkeit und manchmal selbst an dem ernsten Willen fehlt, über die sittliche Führung und den Fleiß der Schüler außerhalb der Lehrstunden eine Aufsicht zu führen, und der Nachtheil, der hieraus für solche Schüler sowohl, als für die Sittlichkeit auch der anderen Schüler entsteht, veranlaßt uns, die Verordnung vom 15. August 1824 in Erinnerung zu bringen:

1) daß jeder Schüler eines Gymnasii, wenn seine Eltern oder Vormund nicht an dem Orte des Gymnasii wohnen, von diesen zur besonderen Führsorge einem tüchtigen Aufseher übergeben werden muß, der dem Director bei der Aufnahme des Schülers nahmhaft zu machen ist und welcher über seinen Privatfleiß und sein sittliches Betragen außer der Schule eine ernste und gewissenhafte Aufsicht zu führen hat;
2) daß jeder der gedachten Schüler dem Director des Gymnasii die Wohnung welche er in der Stadt zu beziehen gedenkt, bei seiner Aufnahme anzuzeigen hat;
3) daß keinem solchen Schüler gestattet ist, in einem Wirthshause zu wohnen, oder seine Kost an der Wirthstafel zu nehmen;
4) daß kein solcher Schüler während seines Aufenthalts am Gymnasio seinen Aufseher oder seine Wohnung wechseln darf, ohne vorherige Anzeige bei dem Director und ohne dessen ausdrückliche Genehmigung.

Indem wir diese Vorschriften für die uns untergeordneten höheren Lehranstalten hierdurch erneuern, machen wir es den Herren Directoren derselben zur besonderen Pflicht, über die Zuverlässigkeit und Sittlichkeit derjenigen Personen, welche Pensionaire bei sich aufzunehmen pflegen, sorgfältige Erkundigungen einzuziehen, wozu der Bürgermeister der Städte oder die Polizeibehörde

Schillinga. Mała szkoła śpiewu Wiegera i Szkoła śpiewu Bröera.

B. Rozporządzenia władzy wyższej.

Pod dniem 13. Października 1856. Udzielono wydane rozporządzenie względem dozorowania uczniów nie mieszkających u rodziców ani też opiekunów, które następuje:

Doświadczenie, że uczniowie wyższych zakładów naukowych, których rodzice lub opiekunowie nie mieszkają w miejscu, często bywają na pensyi u ludzi, którym zbywa na wszelkiej zdolności a niekiedy nawet i na szczerej woli czuwania po za szkołą nad moralnością i pilnością uczni, niemniej szkoda dla moralności tychże jako i innych uczni ztąd wynikająca, powodują nas, że przypominamy niniejszem rozporządzenie z dnia 15. Sierpnia r. 1824. przepisujące:

1. że każdy uczeń gimnazjalny, którego rodzice lub opiekunowie nie mieszkają w miejscu, oddany być powinien pod szczególniejszą opiekę zdatnego dozórcy, którego dyrektorowi przy przyjęciu ucznia wymienić należy, a który nad jego pilnością domową i moralnem zachowywaniem się po za szkołą ścisły i sumienny dozór mieć powinien;
2. że każdy z uczni jest obowiązany przy przyjęciu uwiadomić dyrektora gimnazjum o mieszkaniu, gdzie wprowadzić się zamyśla;
3. że żadnemu z uczni nie wolno w oberzy mieszkać, ani też tamże przy stole gospodarskim jadać;
4. że żadnemu z uczni podczas pobytu jego w gimnazjum nie wolno dozórcy lub mieszkania zmienić bez poprzedniego doniesienia o tem dyrektorowi i bez tegoż wyraźnego pozwolenia.

Powtarzając niniejszem przepisy te dla podwładnych nam wyższych zakładów naukowych, obowięzujemy najściślej Jmc. Panów dyrektorów takowych, aby się troskliwie wywiadywali o prawości i moralności takich osób, które pensyonarzy trzymać zwykły, do czego chętnie przyłożą się burmistrzowie miejscy lub władze policyjne,

bereitwillig ihre Beihülfe leisten werden, selbst sowohl als durch Mitwirkung der Lehrer das häusliche Leben solcher Pensionaire zu überwachen und wenn andere Mittel nicht zum Ziele führen, die Aufnahme oder Beibehaltung solcher Schüler in ihren Anstalten zu versagen, für deren sittliche Leitung in der Persönlichkeit der Pensionshalter nicht ausreichende Garantie gefunden werden kann.

Posen, den 13. October 1856.

Königliches Provinzial-Schul-Collegium.

Vom 2. Mai 1857. Festsetzung der Ferienordnung.

Vom 26. Mai, wonach die Schüler der oberen Klassen, beziehungsweise deren Eltern und Vormünder darauf aufmerksam gemacht werden sollen, daß bei dem sich immer steigernden Mißverhältniß der Bewerber und der zu besetzenden Stellen im Justiz-Dienst diejenigen, welche sich dem Rechtsstudium widmen wollen, nur nach längerer unentgeltlichen Beschäftigung zu einer Anstellung Aussicht haben, so wie, daß jetzt zur Bekleidung aller Richter- und Anwaltsstellen das Bestehen der dritten Prüfung erforderlich ist; daß also diejenigen jungen Leute, welche weder die nöthigen Mittel, noch die erforderlichen Anlagen besitzen, frühzeitig von der Verfolgung einer Laufbahn gewarnt werden sollen, auf welcher ihnen unter den vorwaltenden Umständen Gefahr droht, ihr Ziel zu verfehlen.

Vom 16. Juni, wonach die Schüler, welche Theologie studiren wollen, frühzeitig auf die Bestimmung aufmerksam gemacht werden sollen, nach welcher bei Verleihung von Universitäts-Stipendien und andern akademischen Beneficien nur diejenigen Studirenden der Theologie berücksichtigt werden, welche außer der allgemeinen Universitäts-Reife auch die Reife im Hebräischen nachweisen können.

Vom 4. Juli, wonach im Auftrage des Herrn Ministers der geistlichen rc. Angelegenheiten der Director veranlaßt wird, ein genaues Verzeichniß sämmtlicher eingeführten Lehrbücher und sonstigen Hülfsmittel des Unterrichts, nach den Klassenstufen geordnet, in das Programm aufzunehmen. — Außerdem wird das von dem Director Bonnel bearbeitete Vocabularium und die von H. Kiepert bearbeitete Wandkarte von Palästina (2 Thlr. 20 Sgr.) nebst einer dazu gehörigen kleinen Handkarte (6 Sgr.) für den Schulgebrauch empfohlen, so wie auf die in dem Verlage von Georg Wigand in Leipzig in wohlgelungenen Ausführungen herausgegebenen siebenzehn Bildnisse der Brandenburgisch-Preußischen Regenten aus dem Hause Hohenzollern von dem Kurfürsten Friedrich I. bis zu des jetzt regierenden Königs Majestät (unaufgezogen kosten dieselben 1 Thlr., auf Pappe gezogen und mit Goldpapier eingefaßt 2 Thlr. 20 Sgr., bei Bezug in Partien 25% Rabatt) aufmerksam gemacht.

aby tak sami jako też i nauczyciele nad życiem domowem takich pensyonarzy czuwali i skoro inne środki celu chybią, odmawiali przyjęcia lub zatrzymania na dal w swoich zakładach uczniów, za których moralne prowadzenie w osobach pensyonarzy trzymających dostatecznej nie znajdą rękojmi.

Poznań, dnia 13. Października 1856.

Król. prowincjalne kolegjum szkólne.

Pod dniem 2. Maja 1857. rozporządzenie tyczące się ustanowienia wakacji.

Pod dniem 26. Maja polecono, aby zwrócić uwagę uczniów klas wyższych, resp. rodziców i opiekunów, iż z powodu większej ilości kandydatów prawa, aniżeli wakujących posad w sądownictwie zamierzający poświęcić się nauce prawa chyba po długoletniem bezpłatnem zatrudnieniu etatowego pomieszczenia spodziewać się mogą, jako też, że teraz tylko ci zajmować mogą posady sędziego i rzecznika, którzy zdali trzeci egzamen. Należy zatem wcześnie przestrzegać młodzieńców nie posiadających ani dostatecznych funduszów, ani też potrzebnych zdolności, aby się wyrzekli zawodu, w którym im tylko grozi niebezpieczeństwo nie osiągnęcia celu, do którego dążą.

Pod dniem 16. Czerwca zalecono, ażeby wcześnie zwrócić uwagę uczniów zamierzających poświęcić się teologji na istniejący przepis, na mocy którego przy rozdawaniu stypendiów i innych beneficjów akademickich tylko ci uwzględnieni być mają, którzy prócz ogólnej dojrzałości szczegółowo dojrzałość w hebrajskiem wykażą.

Pod dniem 4. Lipca polecono z poruczenia Pana Ministra spraw duchownych itd. dyrektorowi, ażeby dokładny wykaz zaprowadzonych książek naukowych, porządkiem klas ułożony w programie umieszczał. Prócz tego zalecono do użytku szkólnego Vocabularium łacińskie p. dyrektora Bonnela ułożone, jako też mapę ścienną Palestyny wydaną p. H. Kieperta (koszt. 2 tal. 20 śrb.) wraz z należącą do niej małą podręczną (koszt. 6 śrb.). Zwrócono nadto uwagę na 17. nakładem Georga Wiganda w Lipsku wydanych, dobrze wykonanych wizerunków panujących brandenbursko-pruskich z domu Hohenzollern od Elektra Fryderyka I. aż do Jego Królewskiej Mości teraz panującej. (Bez podklejenia papierem kosztują 1 tal., podklejone grubym papierem i oblepione złotym papierem kosztują 2 tal. 20 śgr., zamówiwszy w większych ilościach dostaje się 25% rab.)

II.

Chronik des Gymnasiums.

Das Schuljahr wurde am 9. October eröffnet, nachdem am 7. die Anmeldungen der neu aufzunehmenden Schüler und am 8. die Prüfungen derselben stattgefunden hatten.

Am 15. October wurde das Geburtsfest Sr. Majestät des Königs in üblicher Weise begangen, nachdem Lehrer und Schüler dem in der Pfarrkirche abgehaltenen Gottesdienste beigewohnt hatten. Die Festrede hielt der Gymnasiallehrer Dr. v. Bronikowski.

Mit dem Beginn des neuen Schuljahres sollten die Schulamts-Canditaten Dr. Kaffler und von Wawrowski ihr Probejahr an dem hiesigen Gymnasium antreten. Der letztere wurde indessen durch Verfügung des Königlichen Provinzial-Schul-Collegiums vom 16. October 1856 angewiesen, sich nach Trzemeßno zu begeben, wo unerwartet zwei Lehrkräfte fehlten. Dr. Kaffler aber erkrankte bald nach seiner Ankunft in Ostrowo am Nervenfieber, dem er leider am 12. October erlag. Am 14. geleiteten Lehrer und Schüler die Leiche zu ihrer letzten Ruhestätte, an welcher der Religionslehrer Gładyß eine polnische und der hiesige Herr Probst Sußczyński eine deutsche Grabrede hielt.

Am 9. und 10. März 1857 hielt der Königliche Regierungs-Rath Herr Dr. Brettner eine Revision der Anstalt ab, indem er dem Unterrichte in allen Klassen beiwohnte, sich die Arbeitshefte der Schüler zur Durchsicht vorlegen und in einzelnen Klassen deutsche und polnische Scripta und kleinere Aufsätze anfertigen ließ.

Am 13. Mai wurde der übliche Frühlingsspaziergang bei ziemlich günstigem Wetter nach dem benachbarten Sczygliczka unternommen. Für die freundliche Ueberlassung des Wohnhauses daselbst fühlt sich der Unterzeichnete im Namen der Anstalt verpflichtet, dem Herrn Oeconomie-Commissarius Kubale den verbindlichsten Dank auszusprechen.

Ein für uns ebenso erfreuliches, als durch die gewonnene vielfältige Belehrung und allseitige Anregung segensreiches Ereigniß war die Revision unserer Anstalt durch den Königlichen Geheimen Ober-Regierungs-Rath Hrn. Dr. Brüggemann, welcher am 6. und 8. Juli die Unterrichtsstunden sämmtlicher Lehrer in den 10 Klassen des Gymnasiums besuchte und sich die Arbeitshefte der Schüler der beiden oberen Klassen zur Durchsicht vorlegen ließ.

Kronika gimnazjum.

Rok szkólny rozpoczął się 9. Października. Poprzednio d. 7. zapisywano uczniów nowoprzybywających, a 8. odbyto z niemi popis.

Dnia 15. Października obchodzili nauczyciele i uczniowie wysłuchawszy mszy św. w kościele parafialnym Urodziny Jego Królewskiej Mości ze zwykłą uroczystością. Na uczczenie dnia tego miał mowę Nauczyciel gimnazjalny Dr. Bronikowski.

Z rozpoczęciem roku szkólnego mieli kandydaci stanu nauczycielskiego Dr. Kaffler i Wawrowski rozpocząć rok próby przy gimnazjum tutejszem. Atoli Wawrowski rozporządzeniem Królewskiego Prowincjonalnego Kolegjum Szkólnego z dnia 16. Października 1856 przeniesionym został do Trzemeszna, gdzie nagle dwóch nauczycieli ubyło. Dr. Kaffler zaś w krótce po swojem przybyciu do Ostrowa zapadł na febrę nerwową i umarł dnia 12. Października. 14. odprowadzili nauczyciele i uczniowie ciało zmarłego na miejsce spoczynku, gdzie Nauczyciel religji ks. Gładysz polską; a proboszcz miejscowy Jmć. ks. Suszczyński niemiecką miał mowę.

Dnia 9. i 10. Marca odbywał Królewski Radzca Regencyjny i Szkólny Pan Dr. Brettner rewizją zakładu tutejszego: był we wszystkich klasach na lekcjach, kazał sobie roboty piśmienne uczniów przedłożyć do przejrzenia, a w niektórych klasach kazał w przytomności swej robić niemieckie i polskie ćwiczenia i mniejsze wypracowania piśmienne.

Dnia 13. Maja, dnia dosyć pogodnego, odbyli uczniowie wedle zwyczaju przechadzkę wiosenną do pobliskiej Szczygliczki. Za łaskawe ustąpienie tamecznego domu mieszkalnego czuje się niżej podpisany zobowiązanym do wyrażenia publicznego podziękowania panu komisarzowi specjalnemu Kubale.

Wypadkiem niemniej dla nas miłym, jak ze względu na udzielone rady i wskazówki, jako też zachęcenie w skutkach błogim była rewizja zakładu naszego przez Tajnego Wyższego Radzcę Regencyjnego Pana Dr. Brüggemanna odbyta, który na dniu 6. i 8. Czerwca przysłuchiwał się wykładowi nauk wszystkich nauczycieli w 10 klasach naszego gimnazjum, jako też wypracowania piśmienne dwóch klas wyższych do przejrzenia przedłożyć sobie kazał.

Am 30. Dezember 1856 verlor die Anstalt durch den Tod einen fleißigen Schüler, den Secundaner Joseph Szczepanek.

Vor Weihnachten, Ostern, Johanni und Michaeli gingen die Schüler zur h. Beich t und Communion.

Am 31. August hielt der Herr Regierungs- und Schul-Rath Dr. Brettner als Königl. Commissarius die Abiturientenprüfung ab, zu welcher sich 13 Primaner und 1 Extraneus gemeldet hatten. Vier Primaner, denen das Lehrer-Collegium den bestimmten Rath ertheilt hatte, die Anstalt noch weiter zu besuchen, da sie die Reife zu den Universitätsstudien noch nicht erlangt hätten, wurden auf Grund ihrer ungenügenden Klassenleistungen und schriftlichen Prüfungsarbeiten von der mündlichen Prüfung ausgeschlossen; auch der Extraneus trat von der Prüfung zurück. Von den übrigen 9 Primanern wurden 2 von der mündlichen Prüfung dispensirt, da die Mitglieder der Prüfungs-Commission sie nach den früheren Leistungen und auf Grund ihrer schriftlichen Arbeiten einstimmig für reif erklärten; auch die 7 Primaner, die sich der mündlichen Prüfung unterzogen, wurden für reif erklärt.

Von ihnen will

Emil Bandel aus Posen, war 8 Jahr auf dem Gymnasium, 2 Jahr in Prima, die Rechte und Cameralia in Breslau,

Alwin Darnmann aus Ostrowo, war 8 Jahr auf dem Gymnasium, 2 Jahr in Prima, Mathematik und Naturwissenschaften in Breslau,

Dionysius Kolany aus Adelnau, war 10 Jahr auf dem Gymnasium, 3 Jahr in Prima, Theologie in Posen,

Oskar Kreidel aus Rawicz Kr. Kröben, war 5 Jahr auf dem Gymnasium, 2 Jahr in Prima, Rechte und Cameralia in Berlin studiren,

Louis Mühring aus Bachozewo Kr. Pleschen, war 10 Jahr auf dem Gymnasium, 2 Jahr in Prima, zum Postfache übergehen,

Thomas Muszynski aus Gostyn Kr. Kröben, war 3½ Jahr auf dem Gymnasium, 3 Jahr in Prima, Theologie in Posen,

Friedrich Schmidt aus Boleslawice Kr. Schildberg, war 8 Jahr auf dem Gymnasium, 2 Jahr in Prima, Medizin in Berlin,

Karl Than aus Ostrowo, war 8 Jahr auf dem Gymnasium, 2 Jahr in Prima, Mathematik und Naturwissensch. in Berlin,

Martin Zawada aus Garki Kreis Adelnau, war 6 Jahr auf dem Gymnasium, 2 Jahr in Prima, Theologie und Philologie in Breslau studiren.

Na dniu 30. Grudnia zabrała zakładowi naszemu śmierć pilnego ucznia, Józefa Szczepanka, ucznia klasy II.

Przed Bożem Narodzeniem, W. Nocą, Św. Janem i Św. Michałem przystępowali uczniowie do stołu Pańskiego.

Dnia 31. Sierpnia odbył się pod przewodnictwem Radzcy Regencyjnego i Szkólnego pana Dr. Brettnera jako komisarza królewskiego popis abiturientów, do którego się 13 uczniów klasy I. i jeden obcy zgłosiło. Czterech uczniów klasy I., którym kolegjum nauczycielskie stanowczą udzieliło radę, aby nadal jeszcze do szkół uczęszczali, ile że nie osiągneli jeszcze stopnia dojrzałości, jakiej nauki uniwersyteckie wymagają, nie przypuszczono do popisu ustnego z powodu niedostatecznych postępów w naukach i niezadowalających wypracowań piśmiennych na popis zadanych. Również i uczeń zamiejscowy od egzaminu odstąpił. Z pozostałych 9 uczniów kl. I. uwolniono 2 od popisu ustnego, ponieważ członkowie komisyi egzaminacyjnej na zasadzie dawniejszych postępów w naukach i robót piśmiennych jednogłośnie za dojrzałych ich uznali; nie mniej pozostali 7 otrzymali świadectwo dojrzałości. Z nich zamierza

***Emil Bandel* rodem z Poznania — był 8 lat w gimnazjum, 2 lata w kl. I. — słuchać prawa i administracji w Wrocławiu,**

***Alwin Darnmann*, rodem z Ostrowa — był 8 lat w gimnazjum, 2 lata w kl. I., — poświęcić się naukom matematycznym i przyrodzonym w Wrocławiu,**

***Dioniży Kolany*, rodem z Odolanowa — był 10 lat w gimnazjum, 3 lata w kl. I., — poświęcić się teologji w Poznaniu,**

***Oskar Kreidel*, rodem z Rawicza pow. Krobskiego — był 5 lat w gimnazjum, 2 lata w kl. I., — słuchać prawa i administracji w Berlinie,**

***Ludwik Mühring* z Bachożewa, pow. Pleszewskiego — był 10 lat w gimnazjum, 2 lata w kl. I. — przejść do poczty,**

***Tomasz Muszyński*, rodem z Gostynia, pow. Krobskiego, — był 3½ roku w gimnazjum, 3 lata w kl. I., — poświęcić się teologji w Poznaniu,**

***Fryderyk Schmidt*, rodem z Bolesławic, pow. Ostrzeszowskiego, — był 8 lat w gimnazjum, 2 lata w kl. I., — słuchać medycyny w Berlinie,**

***Karól Than*, rodem z Ostrowa, — był 8 lat w gimnazjum, 2 lata w kl. I., — matematyki w Berlinie,**

***Marcin Zawada*, rodem z Garków, pow. Odolanowskiego, — był 6 lat w gimnazjum, 2 lata w kl. I., — teologji i filologji w Wrocławiu.**

III.

Statistik des Gymnasiums.

A. Frequenz.

Am Schlusse des vorigen Schuljahres besuchten die Anstalt 246 Schüler dazu traten im Laufe dieses Jahres 66, schieden aus 62, so daß am Schlusse dieses Schuljahres 250 verblieben und zwar in:

Statystyka gimnazjum.

A. Liczba uczniów.

W końcu zeszłego roku szkólnego uczęszczało do gimnazjum 246 uczniów. Przybyło w ciągu tego roku 66, odeszło 62, tak iż w końcu tego roku było uczniów 250 i to

	I.	II.	IIIo.	IIIu.	IVa.	IVb.	Va.	Vb.	VIa.	VIb.	Summa.
kathol. katol...........	17	28	13	27	40	1	24	3	23	2	178
evangel. ewangel.	11	6	1	5	1	10	1	5	—	7	47
jüdische, mojżesz.	—	2	—	5	—	5	—	7	—	6	25
zusammen, ogółem	28	36	14	37	41	16	25	15	23	15	250

B. Lehrapparat.

Aus den etatsmäßig ausgeworfenen Summen sind unter Anderem angeschafft worden:

B. Stan środków naukowych.

Z funduszów etatem przeznaczonych zakupiono między innemi:

für die Bibliothek:

dla biblioteki gimnazjalnej:

Tragicorum Graecorum fragmenta recensuit A Nauck. — Theocritus, Bion et Moschus ed. A. Meineke. — Cicero ed. Orelli II. 2. — Marbach, Physikalisches Lexikon IV. — Becker, Römische Alterthümer IV. — Fragmenta Comicorum Graecorum collegit et disposuit A. Meineke Vol. V Comicae dictionis indicem et supplementa continens. — Die nachhomerische Theologie des griechischen Volksglaubens von Nägelsbach. — Griechische Metrik von A. Roßbach und R. Westphal. — Sämmtliche Tragödien des Euripides metrisch übertragen von Fr. Fritze 2—6. — Stephani thesaurus Gr. linguae 54. 55. — Encyklopädie von Ersch und Gruber 62. 63. — Geschichte der europäischen Staaten von Heeren und Uckert 30. L. 2. Bd. — Hesychii lexicon rec. M. Schmidt Vol. I. fasc. 1. — Corpus inscriptionum ed. Boeckh, Vol. IV. 1. u. m. a.

für die Schülerbibliothek:

dla biblioteki uczniów:

Mowy Stanisława Orzechowskiego. — Żywot Sapiehy. — Pamiętniki Jana Paska. — Podróże po sławiańskich krajach ks. Sapiehy. — Komedje Fr. Zabłockiego. — Jerozolima wyzwolona. — Leszek Biały pr. M. Krajewskiego. — Kronika M. Bielskiego. — Marya Malczewskiego. — Dzieje w koronie Polskiej Górnickiego. — Jan z Tęczyna Niemcewicza. — Powrót posła, komedja Niemcewicza. — Żywoty Świętych X. Skargi. — Żywot Tarnowskiego pr. Orzechowskiego. — Barbara Radziwiłłówna, tragedja Felińskiego. — Sześć kazań Birkowskiego. — O literaturze K. Brodzińskiego. — Thomas Morus von Redwitz. — Koberstein's Nationalliteratur. — Die Wissenschaften im 19. Jahrhundert. — Giesebrecht, Kaiserzeit II. 1. — Dielitz Neue Welt. — Körner, Bilder aus Preußen 2. — Jugendschriften van Schmidt, Hoffmann, Lautenschläger u. a.

für das physikalische Kabinet:

Luftballon nebst Schiffchen, Stereoskop nebst Glas- und Papierbildern, Windkessel nebst Gummischlauch und Spitze, eisernes Hufeisen nebst Anker zum Elektromagnetismus, mehrere Thoncylinder.

do gabinetu fizykalnego:

Balon z łódką, stereoskop wraz z obrazkami na szkle i papierze, kocieł do sikawki wraz z wężem gumowym, podkowa żelazna wraz z bronią do elektromagnetyzmu.

An Geschenken hat die Anstalt erhalten: / ***W podarunku odebrał zakład:***

von der hohen Behörde: / od Władzy wysokiej:

Zeitschrift für allgemeine Erdkunde von Gumprecht BdVI. Neue Folge Bd. I. Bd. II. Heft 1 — 4. Fidicin, das Landbuch Carl IV. Bd. I und II. Firmenich, Germanien's Völkerstimmen 21. Lief. Französische Grammatik von E. Maetzner. Die Territorien der Mark Brandenburg von Fidicin. Uebersetzung der Naturgeschichte des Plinius von Strack.

vom Gymnasiallehrer Herrn Dr. von Bronikowski: / od N. g. pana Dra Bronikowskiego:

Xenofonta Ekonomik przekładał z greckiego Antoni Bronikowski.

vom Herrn Kaufmann Kuschke
gegen 170 Stück Muscheln und Schnecken von 2‴ bis 5″ Größe und die Hälfte eines Hirschgeweihes,
vom Herrn Secretair Ueberle
einen Quarzkrystall aus der Schweiz.

Für alle diese Geschenke wird im Namen der Anstalt der herzlichste Dank ausgesprochen.

od kupca pana Kuschke
około 170 muszli i ślimaków od 2‴ do 5″ wielkości i pół rogu jeleniego,
od pana Sekretarza Ueberle
kryształ kwarcowy z Szwajcarji.

Za dary te składa zakład nasz uprzejme podziękowania.

Lectionstabelle
Wykaz nauk ogólny

Unterrichts-Gegenstände. Przedmioty naukowe.	I.	II.	IIIa.	IIIu.	IVa.	IVb.	Va.	Vb.	VIa.	VIb.
Religion *Religia*	2	2	2	2	2	2	3	2	3	2
Deutsch *Język niemiecki*	3	2	3	3	4	2	4	2	4	2
Polnisch *polski*	2	2	2	2	2	4	2	4	2	4
Latein *łaciński*	8	10	10	10	10	10	10	10	10	10
Griechisch *grecki*	6	6	6	6						
Französisch *francuski*	2	2	2	2	4	4				
Hebräisch *hebrajski*	2	2								
Geschichte und Geographie *Historja i Jeografja*	3	3	3	3	4	4	2	2	2	2
Mathematik u. Rechnen *Matematyka i Rachunki*	4	4	3	3	3	3	3	3	3	3
Physik *Fizyka*	2	1								
Naturkunde *Historja naturalna*			1	1			2	2	2	2
Zeichnen *Rysunki*	(1	1	1	1)	2		2		2	
Schreiben *Kaligrafja*							2		2	
Gesang *Śpiewy*	(1	1	1	1	1	1)	2		2	
	34	34	32	32	31	31	32	31	32	31

Lehrertabelle. Wykaz nauczycieli ogólny.

Lehrer.	I.	II.	III o.	III u.	IV a.	IV b.	V a.	V b.	VI a.	VI b.
Dr. Enger, Director, Ordin. in I.	8 Latein. 2 Griech. Dichter.									
Dr. Piegsa, Oberlehrer.	4 Mathematik. 2 Physik.	4 Mathematik. 1 Physik.	3 Mathematik	3 Mathematik.						
Dr. Jerzykowski, Oberlehrer Ordin. in II.	4 Griechisch. 2 Polnisch.	8 Latein. 4 Griechisch.								
Tschackert, Oberlehrer.	3 Deutsch. 3 Geschichte. 2 Französisch.	2 Deutsch. 3 Geschichte. 2 Französisch.	3 Geschichte.							
Stephan, Oberlehrer, Ord. in III o.		2 Homer.	10 Latein. 6 Griechisch.							
X. Gładysz, Religionslehr.	2 Religion. 2 Hebräisch.	2 Religion. 2 Hebräisch.	2 Religion.		2 Religion.		3 Religion.		3 Religion.	
Polster, Oberlehrer, Ord. in IV. a			2 Deutsch.		10 Latein. 4 Deutsch.			2 Deutsch.		
Dr. v. Bronikowski, G.-L. Ordin. in III u.		3 Virgil. 2 Polnisch.		10 Latein. 3 Deutsch.						
Regentke, Gymn.-Lehrer, Ordn. in IV b.				6 Griechisch.		10 Latein. 2 Deutsch.				
Cywiński, Gymn.-Lehrer, Ord. in V b.				3 Geschichte.	4 Geschichte u. Geographie.	4 Geschichte u. Geographie.		10 Latein.		
Dr. Zwolski, Gymn. Lehrer, Ord. in V a.			2 Polnisch.	2 Polnisch.			10 Latein. 2 Polnisch.	4 Polnisch.		
Kotliński, Gymn.-Lehrer.			1 Naturkunde. 2 Französisch.	1 Naturkunde. 2 Französisch.	4 Französisch.	4 Französisch.	2 Naturkunde.	2 Naturkunde.	2 Naturkunde.	
Marten, Gymn.-Lehrer.					3 Mathematik.	3 Mathematik.	3 Rechnen.	3 Rechnen.	3 Rechnen.	3 Rechnen. 2 Naturkunde.
Roil, Hülfslehrer.		1 Zeichnen. 1 Singen.			2 Zeichnen.		2 Geographie. 2 Schreiben. 2 Zeichnen. 2 Singen.		2 Geographie. 2 Schreiben. 2 Zeichnen. 2 Singen.	
Dr. Ławicki, Hülfslehrer, Ord. in VI a.							4 Deutsch.		10 Latein. 4 Deutsch.	2 Deutsch.
Łukowski, Hülfslehrer, Ord. in VI b.					2 Polnisch.	4 Polnisch.			2 Polnisch.	10 Latein. 4 Polnisch.
Predig. Schubert, evangel. Religionslehr.	2 Religion.			2 Religion.		2 Religion.		2 Religion.		2 Religion.

Ordnung der Prüfung. / Porządek popisu.

Donnerstag den 24. September. / We Czwartek, dnia 24. Września.

Zeit. Czas.	Gegenstand.	Przedmiot.	Lehrer. Nauczyciel.	Klasse. Klasa.
9 — 9½	Religionslehre	Religja	X. Gładysz	I.
9½ — 10	Griechisch	Język grecki	Dr. Jerzykowski	I.
10 — 10½	Latein	Język łaciński	Dr. Bronikowski	II.
10½ — 10¾	Geschichte	Historja	Tschackert	II.
10¾ — 11	Mathematik	Matematyka	Dr. Piegsa	II.
11 — 11¼	Latein	Język łaciński	Stephan	IIIo.
11¼ — 11½	Griechisch	Język grecki	Regentke	IIIu.
11½ — 11¾	Latein	Język łaciński	Polster	IVa.
11¾ — 12	Französisch	Język francuski	Kotlinski	IVb.
	Vorträge der Secundaner und Tertianer.	Deklamacje uczniów kl. *IV* i *III*.		

Nachmittags. / Popołudniu.

Zeit. Czas.	Gegenstand.	Przedmiot.	Lehrer. Nauczyciel.	Klasse. Klasa.
2 — 2¼	Latein	Język łaciński	Dr. Zwolski	Va.
2¼ — 2½	Rechnen	Rachunki	Marten	Va.
2½ — 2¾	Latein	Język łaciński	Cywinski	Vb.
2¾ — 3	Latein	Język łaciński	Dr. Ławicki	VIa.
3 — 3¼	Geographie	Jeografja	Roil	VI.
3¼ — 3½	Latein	Język łaciński	Łukowski	VIb.
3½ — 4	Vorträge der Sextaner und Quintaner.	Deklamacje uczniów kl. *VI* i *V*.		

Freitag, den 25. September: / W Piątek, dnia 25. Września:

Schlußfeierlichkeit / ZAKOŃCZENIE

um 9 Uhr Vormittags. / o godzinie 9. z rana.

1. Veni sancte spiritus von Gregorio Allegri. / Veni sancte spiritus p. Grzegorza Allegri.
2. Vorträge von Schülern. / Deklamacje uczniów.
3. Sextett aus dem Oratorium „die Siebenschläfer" von Löwe. / Sekstet z oratorium „Siedmiu Braci śpiących" p. Löwego.
4. Vorträge eigener Arbeiten: / Mowy:

des Abiturienten Friedrich Schmidt: / Abiturjenta Fryderyka Schmidt:

Qui factum sit, ut lingua Latina inde ab Augusti aevo sensim corrumperetur.

des Abiturienten Louis Mühring: / Abiturjenta Ludwika Mühringa:

Sur l'art de la guerre des Romains.

des Abiturienten Oskar Kreidel: / Abiturjenta Oskara Kreidla:

Wie kann man seine Dankbarkeit gegen die Anstalt äußern, der man den größten Theil seiner Bildung verdankt?

des Abiturienten Martin Zawada:

Abiturjenta Marcina Zawady:

O wpływie francuszczyzny na obyczaje i literaturę polską,

der im Namen der Abiturienten von der Anstalt Abschied nimmt.

który w imieniu odchodzących pożegna zakład.

Hierauf nimmt der Primaner Stephan Pawlitzki von den Abiturienten Abschied.

5. Choral „Nun lob' o Seele."
6. Entlassung der Abiturienten und Verlesung der Versetzungen durch den Director.

—

Donnerstag, den 8. October um 8 Uhr wird das neue Schuljahr mit einem feierlichen Gottesdienste eröffnet.

An demselben Tage finden die Anmeldungen und Prüfungen der neu aufzunehmenden Schüler statt. Dieselben haben ein Geburts- und Impf-Attest, so wie ein Zeugniß über den zuletzt genossenen Unterricht beizubringen.

Am 15. um 9 Uhr des Vormittags wird das Geburtsfest Sr. Majestät des Königs mit einem feierlichen Schulact in dem Prüfungssaale des Gymnasiums in üblicher Weise begangen, wozu alle Gönner und Freunde der Anstalt ergebenst einladet

Następnie uczeń kl. I. Stefan Pawlicki pożegna abiturjentów.

5. Choral: „Wielbij duszo."
6. Nakoniec pożegna Dyrektor abiturjentów i poczyta promocje.

—

W Czwartek dnia 8 Października, o godzinie 8 rozpocznie się nowy rok szkólny uroczystem nabożeństwem.

Tegoż dnia o godzinie 10 zgłosić się mają nowi uczniowie, poczem odbędzie się z niemi popis. W tym celu powinni przedłożyć metrykę, świadectwo szczepionej ospy i świadectwo wykazujące ich postępy w naukach w ostatnim czasie uczynione.

Dnia 15. o 9. godz. przed południem odbędzie się w sali gimnazjalnej do popisów służącej uroczysty obchód szkólny na cześć urodzin Najjaśniejszego Pana, na którą to uroczystość zaprasza najuprzejmiej wszystkich dobroczyńców i przyjaciół zakładu

Dr. Robert Enger,

Director.

